

Бібліотека газети «Культура і життя»

*«Дивлюся на небо
та й дулку гадаю»*

в перекладах поетичного світу

Бібліотека газети «Культура і життя»

*«Дивлюся на небо
та й дулику гадаю»*

в перекладах мовили світу

Житомир
ФОП Євенок О.О.
2017

**УДК 821.161.2-1 Петренко
ББК 84(4Укр)1-5**

Д 44

«Дивлюся на небо та й думку гадаю» в перекладах мовами світу / Упорядники Є. В. Букет, О. Є. Петренко. – Житомир: ФОП Євенок О. О., 2017. – 112 с. – (Бібліотека газети «Культура і життя»).

ISBN 978-617-7607-13-6

Запропонована читачам книга є продовженням публікацій, здійснених за участі Проекту «Ідентифікація Петренків», та дебютною книжкою в серії «Бібліотека газети «Культура і життя».

Головною метою поетичного видання (книга одного вірша) є міжнародна популяризація творчості Михайла Петренка (1817-1862).

До книги включено переклади українського поетичного шедевр «Дивлюся на небо та й думку гадаю», зібрані переважно в 2015-2017 рр. у межах одноіменної громадської ініціативи газети «Культура і життя».

Книгу адресовано науковцям, викладачам української літератури всіх навчальних закладів, читачам, які цікавляться творчістю Михайла Петренка, питаннями української культури та історії поезії.

Сподіваємося, вірші-переклади дістануться й до закордонних шанувальників історії української поезії та нагадають їм про Україну та талановитого українського поета-романтика першої половини XIX століття.

**УДК 821.161.2-1 Петренко
ББК 84(4Укр)1-5**

Опубліковано на умовах ліцензії CC BY-SA 3.0 Unported
Текст ліцензії: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>

ISBN 978-617-7607-13-6

© Букет Є. В., Петренко О. Є., 2017
© Бондар М. П., вступна стаття, 2017
© Чередниченко О. М., портрети, 2017
© Євенок О. О., видавець, 2017

Портрет Михайла Миколайовича Петренка створено заслуженим художником України О. М. Чередниченком за фотографіями онуків поета – Петренка Бориса Миколайовича (1882-1919) та Петренка Олександра Євграфовича (1886-1937).

*Видання присвячене поету-романтику
Михайлу Миколайовичу Петренку (1817-1862)
та здійснене до 200-ої річниці його народження*

*Видання книги здійснене за фінансової підтримки
праправнуків поета:
Олександра Євграфовича
та Сергія Євграфовича Петренків*

ЗМІСТ

Передмова від упорядників (Євген Букет, Олександр Петренко)	7
А крилля дано – пісні (Микола Бондар)	11
Дивлюся на небо та й думку гадаю (Михайло Петренко)	44

Переклади:

- Mendueshëm shoh qiellin dhe nis ëndërroj (албанською, Агрон Туфа)	46
- Watching the sky and thinking a thought (англійською, Люба Гавур)	48
- مراقباً السماء تخطرنى فكرة (арабською, Абдельвахаб Аззаві)	50
- Асмандарға бағып уйзарымды һүтәм (башкирською, Гузаль Ситдикова)	52
- Ғәжәпләнеп күккә бағам, уйға талам (башкирською, Лілія Каїпова)	54
- আকাশ পানে চেয়ে আমি ভাবি মনে মনে (бенгальською, Мрідула Гош)	56
- В небето се взирам и мисъл в мен бликна (болгарською, Димитр Христов)	58
- Ndyž do njebjes wšón zamysleny hladam (верхньолужицькою, Доротєя Шолчина (Шолце))	60
- ՆԱՅՈՒՄ ԵՄ ԵՐԿՆՔԻՆ ... (вірменською, Левон Блбулян)	62
- აფერებოვარ ცისკიდეს და ამგვარ ფიქრებს ვბედავ (грузинською, Рауль Чілачава)	64
- שלחתי מבט לשמים (гебраїською, Антон Паперний)	66
- Mirando al cielo estaba soñando (іспанською, Галина Ес (Шитікова))	68
- Аспанға қарап, мен терең ойланамын (казахською, Гюльнар Муқанова)	70
- Коктен козь аламай (кримськотатарською, Майє Абдулганієва)	72
- Ich schaue zum Himmel (німецькою, Дитріх Шолце)	74
- Wpatruję się w niebo i rozmawiam z myślami (польською, Казімеж Бурнат)	76

- Смотрю я на небо и тихо мечтаю (російською, Павло Грабовський)	78
- Смотрю я на небо (російською, Геннадій Овруцький)	80
- Задумчивым взглядом на небозираю (російською, Сергій Фатульов)	82
- Mă uit la cer și-mi zic, îndeprtând norul (румунською, Пауль Полідор)	84
- GLEDAM JAZ V NEBO (словенською, Андрій Гевка)	86
- КҮК ЙӨЗЕНӨ КАРАП, ХЫЯЛЛАРГА ЧУМАМ (татарською, Марсель Салімов, Сергій Дзюба)	88
- Şaşkınlıkla bakıyorum mavi göğün yüzüne... (турецькою, Ахат Саліхов)	90
- Göge bakyp, oýa batýan her demde (туркменською, Ак Вельсапар)	92
- Љожмыт синъёсын учкисько инбаме (удмуртською, Лідія Нянькіна)	94
- Dívám se na nebe (чеською, Мілан Грабал, Петр Каліна)	96
- 空を見ながら考える (японською, Юко Янаї)	98
- Дивлюся на небо та й думку гадаю (сурдопереклад, Олеся Шинкаренко)	100
Примітки (Євген Букет, Олександр Петренко)	101
Михайло Миколайович Петренко та його рід (Олександр Петренко)	105
Mykhailo Mykolayovych Petrenko and his family (O. Petrenko)	108

ПЕРЕДМОВА ВІД УПОРЯДНИКІВ

Пісенний шедевр «Дивлюся на небо та й думку гадаю» українці розповсюдили по всьому світу, тому цей романс співають на всіх континентах, де мешкає українська діаспора.

Автором вірша «Дивлюся на небо та й думку гадаю» є слобожанський поет-романтик першої половини ХІХ століття Михайло Миколайович Петренко (1817-1862), якому в 2017 році виповнюється 200 років від народження.

Вперше вірші Михайла Петренка було надруковано 176 років тому О. Корсуном під загальною назвою «Думки» в поетичній збірці «Сніг» (1841). Серед семи віршів поета був і «Недоля» («Дивлюся на небо та й думку гадаю...»).

Н Е Д О Л Я .

Въ минуту жизни трудную
Тьснитса въ сердце грусть....

Л Е Р М О Н Т О В Ь .

Дивлюся на небо та й думку гадаю:
Чому я не соколъ, чому не лїтаю?
Чому менї, Боже, Ти крилля не дав?
Я бь землю покинувъ и въ небо злїтавъ...
Далєко, за хмари, подальше вїдъ свїту,
Шукать собї долї, на горе привїту,
И ласки у сонця, у зїрокъ прохати,
Й у свїтї ихъ яснїмъ себе покохати.
Бо долї ще з-малу кажусь я нелюбїй;
Я наймїтъ у нен; хлопцюга прибуднїй:
Чужїй я у долї, чужїй у людей...
Хиба хто кохає перїднихъ дїтей?...
Кохаюся лихомъ и щастя не знаю,
И гїрко безъ долї свїй вїкъ каратаю;
Й у горї спїзнавъ я, шо тїлькї одна
Далекое небо моя сторува....
И на свїтї гїрко! — Якъ стане ще гїрше,
Я очи на небо — менї веселїше,
И въ думкахъ забуду, шо я сирота —
И думка далеко, висєко лїта!....

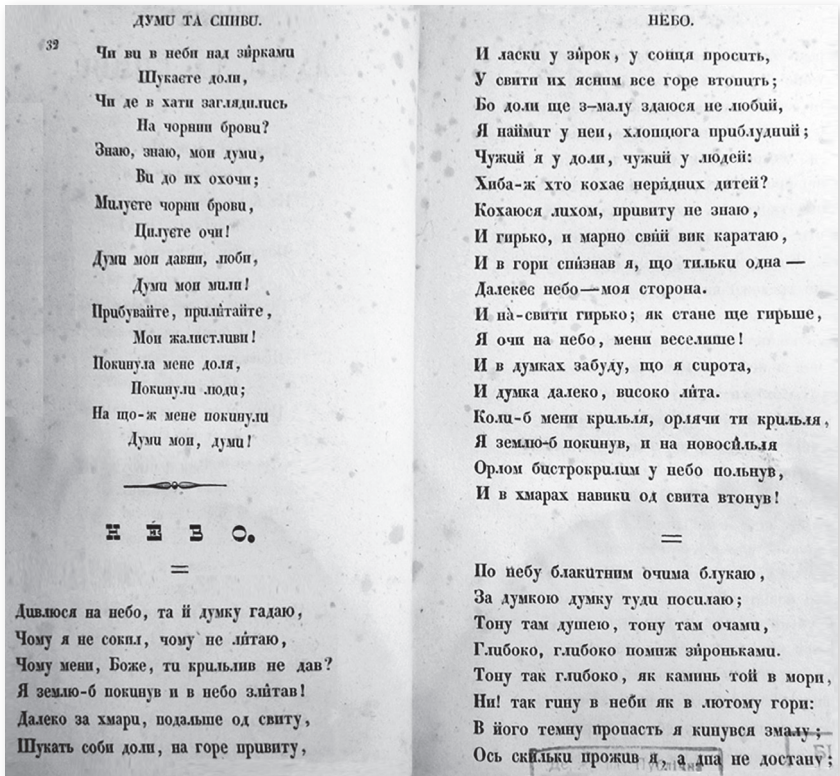
— 176 —

Такъ дайте же крилля, орлячого крилля!
Я землю покину — и на новосїлля
Орломъ бистрокрилимъ у небо польну
И въ хмарахъ вїдъ свїту на-вїкъ утону.

У літературному альманасі А. Метлинського «Южный русский сборник» (1848) під загальною назвою «Думи та співи» було вдруге надруковано вірші Михайла Петренка, серед яких і «Дивлюся на небо та й думку гадаю». Цього разу автор включив його до поетичного циклу «Небо» з іншими двома віршами «По небу блакитнім очима блукаю...» та «Схилившись на руку, дивлюся я...».

У той час Михайло Петренко служив секретарем у Вовчанському повітовому суді.

Слід згадати й про *третю*, відому на сьогодні, незвичайну публікацію вірша, яка відбулася також ще за життя поета в невеличкій книзі «Holos na holos dlia Halučynu» (1861) в рубриці «Pisni». Серед чотирьох творів, поданих без згадки прізвищ авторів, однозначно ідентифікуються

два вірші Михайла Петренка, серед яких «Дивлюся на небо та й думку гадаю» під назвою «Dumka (nedolia.)»: «Dyvliu sia na nebo taj dumku hadaju, \\ Čomu ja ne sokil, čomu ne litaju? \\ Čomu mini Bože ty kryla ne dav, \\ Jab zemliu pokynuv i v nebo zlitav!...»).

Dumka

(nedolia.)

Dyvliu sia na nebo taj dumku hadaju,
Čomu ja ne sokil, čomu ne litaju?
Čomu mini Bože ty kryla ne dav,
Jab' zemliu pokynuv i v nebo zlitav!
Daleko z za chmary, podalše vid svjitu
Šukaty sy doli na hore pryvitu,
I laski u soncia u zirok presyty
I v svjitli ich jasnim sebe poliubyty.
Bo doli šče z malu kažu - sj ja neliubyj,
Ja najmyt u neji chlopciuha prybludnyj;
Čužyj ja u doli čužyj u liudej,
Chyba kto kochaje neridnych ditej?
Kochaju sia lychom i ščastia neznavu
I hirko bez doli svij vik korotaju;
I v horiu zpiznav ja, ščo tyljko odna
Dalekoje nebo — moja storona.
I na svjiti hirko! — jak stane šče hirše,
Ja oči na nebo, mini veselije,
I v dumkach zabudu, ščo ja syrota
I dumka daleko vid svjita lita! —
Tak, dajtež my krylia,
Ja zemliu pokynu i na novesilia
Orlom bystrokrylym u nebo poljnu
I v chmarach vid svjita na vik utonu!

Беручи до уваги деякі специфічні текстові особливості, вочевидь, що поданий у збірці вірш Михайла Петренка було переписано з поетичного альманаху «Сніть» (1841).

Близько 150 років тому Людмила Александрова поклала вірш Михайла Петренка на музику, написавши пісню, яку пізніше аранжував композитор Владислав Заремба (1833-1902), створивши до неї фортепіанний супровід.

Романс «Дивлюсь я на небо» швидко став популярним в усіх кутках України та за її межами. Про пісенний шедевр згадували в різноманітних поетичних антологіях та збірках, пісенниках та хрестоматіях.

У серпні 2017 року виповнилося 55 років від дня польоту в космос першого космонавта-українця Павла Поповича. Уперше під час цього польоту відбувся радіо- та відеозв'язок між екіпажами двох кораблів у Космосі та Центром управління польотами на Землі. І тоді на весь Всесвіт пролунала українська пісня «Дивлюсь я на небо» на слова Михайла Петренка...

Наприкінці 2015 року загальнодержавна українська газета «Культура і життя» за підтримки Проекту «Ідентифікація Петренків» започаткувала громадську ініціативу «Дивлюсь я на небо», в межах якої почала збір перекладів всесвітньо відомої пісні мовами світу. Це видання є до певної міри підсумком низки заходів у межах громадської ініціативи. Хочеться подякувати за активну підтримку перекладацького проекту творчим подружжям Дмитра Христова й Анни Багряної, Юрія Пероганича і Тетяни Череп-Пероганич (медіа-проект «Жінка-Українка»), Сергія і Тетяни Дзюби (Міжнародна літературно-мистецька академія України), які по-справжньому перейнялися ідеєю і впродовж двох років допомагали збирати переклади як інформаційно, так і організаційно (*Детальніше про громадську ініціативу «Дивлюсь я на небо» див. у виданні: Михайло Миколайович Петренко. 200 років безсмертя. – К., 2017. – С. 207–214*).

Широ сподіваємося, що вихід цієї збірки сприятиме подальшій популяризації творчості Михайла Петренка в світі, появі нових перекладів його поетичних шедеврів.

Євген Букет,
головний редактор газети «Культура і життя»

Олександр Петренко,
засновник документального
генеалогічно-літературного проекту
«Ідентифікація Петренків»

А КРИЛЛЯ ДАНО — ПІСНІ

У 1841 році в харківському альманасі «Сніп» було вміщено невелику дебютну добірку віршових творів Михайла Петренка. Перший з цих творів мав назву «Недоля» і починався рядками «Дивлюся на небо та й думку гадаю: / Чому я не сокіл, чому не літаю?..». Творові, немовби усупереч цьому першому заголовку, судилася славна доля. Ним було відкрито цикл «Небо» у наступній (майже повній) добірці віршів поета у «Южном русском сборнике» (Х., 1848). Вірш увійшов у відому антологію «Вік» (т. 1, К., 1900), видану на честь 100-річчя нової української літератури, у першій томі якої зібрано було кращі зразки української поезії. Профігурував твір в антології «Українська муза» (К., 1908), у 1910-х – 1990-х рр. друкувався в різних збірниках і хрестоматіях; входив в «Антологію української поезії» 1957 та 1984 рр. Сьогодні без «Дивлюся на небо...» не можна уявити збірника українських романсів, збірника пісень літературного походження.

Михайло Миколайович Петренко належить до числа відомих українських письменників класичної доби, є одним з найбільш яскравих представників романтизму в українській літературі. У скрутних обставинах ігнорування, а то й переслідування української мови Михайло Петренко як поет незворотно обрав орієнтир на добірне літературне звучання рідного слова. Творчістю М. Петренка було підтримано плідний напрямок розвитку українського письменства, означений «Кобзарем» Т. Шевченка. «Петренко, – стверджував дослідник, – ніби виявляє нову фазу в розвитку української романтики, перейшовши від епічних народніх форм до романсу, елегії, медитації...»¹. Вірш «Дивлюся на небо...» зайняв особливе місце у поетичному доробку Петренка, ним із примітною повнотою було задекларовано і новий крок у поглибленні змісту української поезії, і перспективне для свого

¹ Шамрай А. Харківська школа романтиків. – Т. 1. – Х., 1930. – С. 14.

часу романтичне світовідчуття, і багатство й мелодійність україномовного вислову. Великої популярності зажив цей твір як пісня, що стала відомою не тільки в Україні, а й далеко за її межами.

Вірш, як уже зазначено, відомий у двох редакціях. Редакція, вміщена у «Снопі», маючи назву «Недоля» і починаючись епіграфом з М. Лермонтова («В минуту жизни трудную / Теснится в сердце грусть»), виступала як цілком окремий, перший у добірці (з назвою «Думки») твір. Редакція друга, з незначними (про них далі скажемо) змінами супроти першої, була опублікована в «Южном русском сборнике», уже без епіграфа, як перший твір циклу-триптиху «Небо»; другим у циклі йшов вірш «По небу блакитнім очима блукаю...» (вперше друкований також у «Снопі», як окремий четвертий твір добірки), третім у циклі – новонаписаний вірш «Схилившись на руку, дивлюся я...». Другий і третій вірші циклу у нових образних рядах розгортали провідний мотив першого: вглиблення уявою у небо. Вся добірка віршів Петренка у «Южном русском сборнике» містила 23 вірші (із 25 досі відомих) і мала назву «Думи та співи». Певна річ, основною редакцією вірша є редакція друга, друкowana за життя поета і, ймовірно, за його участі.

Уже перші рядки розглядуваного твору М. Петренка внесли безспірний елемент новаторства у вислів тогочасної української поезії і досі залишаються чаруюче-унікальними («Дивлюся на небо та й думку гадаю, / Чому я не сокіл, чому не літаю, / Чому мені, Боже, ти крилів не дав? / Я б землю покинув і в небо злітав! // Далеко за хмари, подальше од світу...»).

Насамперед хотілося б наголосити на цілковитій реальності образу неба у віршеві Петренка. Певна річ, небо – такий об'єкт, який не надає для словесного опису багато ознак, але всі ті ознаки, що відмічені у віршеві, – достеменні. Можна загалом погодитися з дослідником, котрий мовив про «іраціональний, магічний, загадковий поклик неба» у вірші Петренка, але вже навряд чи – із тезою: «...воно у віршах циклу і реальне, і водночас символічно-алегоричне, як втілення неземного блаженства»². Реальне – так. Але чи «символічно-алегоричне»? Чи «втілення неземного блаженства»? Не варто, розглядаючи

² Гончар Олексій. Зачарований небом // Слово і час. – 1997. – № 11–12. – С. 23.

вірш, відразу закидувати його безсистемно ворохом пишномовних епітетів, – такий шлях не дасть добратися до суті, яка мусить одержати чіткі визначення. Ні саме небо, ні порив героя вірша у небо не є звичайним символом чи, тим більше, алегорією. Йдеться про справдешнє небо і про справдешнє реальне почуття й бажання молодій людини, юнака (хоч, можливо, не кожен з індивідів належить до такого типу) стати чимсь схожим на птаха, набути можливість злету у висоту, ширяння у просторі, огляду земного долу, що розстилається внизу. Певна річ, у витоках цього почуття, омовленого першими рядками твору, немає й тіні якогось алегоризму, це скоріше суто психологічний (і навіть, якоюсь мірою, чи не фізичний) феномен, вловлений і з великою силою таланту, уперше в українській поезії, зафіксований Петренком. Але чому дослідник заговорює про алегорію чи символ? Можливо, це всього лиш не зовсім точні слова (принаймні щодо алегорії), за якими – намагання означити той факт, що в такому бажанні злету в небо явно проглядає якийсь вищий смисл. Варто при цьому підкреслити, що такий вищий смисл міститься не так у розміркуваннях про бажання героя, не так ув узагальнюючому представленні його, – він уже присутній у цьому бажанні. Існування якогось вищого смислу (назвемо його метафізичним) відчувається і вловлюється, інтенсивно переживається самим цим бажанням злету в небо.

З повним правом можна б ужити слова «екзистенціальний» на означення того стану, що його змальовує поет у перших рядках твору. Це той момент у переживаннях людини, коли її порив у небо водночас усвідомлюється нею як якась неймовірна значущість, як подих близькості якоїсь межі, що її вона хотіла б переступити. Межа, за якою зміниться єство особи, межа, за якою вона долучиться до крилатих, до літаючих, до поринаючих у глибини (у висоти) неба. Близькість цієї межі, відчуття, що ось-ось – і буде можливим перетворення в якийсь інший стан, – надзвичайно бентежить душу. Змальовано феномен, коли людина не просто усвідомлює, міркує і продумовує розсудочно, а майже фізично відчуває можливість якоїсь іншої своєї природи. Безпосереднє відчуття присутності чогось неймовірного, яке ось поряд близько, чогось захоплюючого, щасливо-відрадного і водночас

тривожного – саме це можна вичитати із рядків поезії Петренка, у яких психологічно достеменно і музично-ритмічно (ще навіть не у пісенній мелодії, яка приєднається згодом) відтворено вдивляння героя (юнака?) у розверсте небо.

Отже, зміст твору Петренка – вираження пристрасного бажання непересічної особистості здійснитися у небо та, у логічному зв'язку з цим, – запит-ремствування на обділеність крилами, а далі – розгортання значень, які для героя має небо, протиставлене його земній «недолі».

Мотиви, близькі до тих, котрі зібрані воедино в цьому вірші Петренка, хоч і не були в поезії такими популярними, як, приміром, цілий ряд мотивів любовної тематики (до яких також у своїй творчості доторкнувся поет), – все ж пробивали собі дорогу ще з давніх часів.

Так, давньогрецький поет Алкман (VII ст. до н. е.), ледь не перший серед ліриків, чий імена дійшли до нас, в одній із парфеній (пісня, написана для хору дівчат) побіжно торкається мотиву польоту в небо, – але стосовно наданих людині можливостей, що означені цим мотивом, дає від'ємний прогноз: «На небо злетіти, о смертний, не намагайся, / Не задумуй шлюбу із Афродітою, / Кіпрською царівною, ані / З дочкою вродливою Порка, володаря / Моря безкраїн. Одні лиш, наділені / Поглядом пристрасним, вхожі Харити / У Зевса Кроніда палац»³.

Якщо у цьому фрагменті явище злету на небо іще можна мислити у значенні, головним чином, зрівняння з богами, доступу до їх обиталища, то у написаній через три століття, прилеглий до цієї теми епіграмі Платона, уже відчутнішим є фізичний аспект неба. В класичному російському перекладі С. Соболевського Платонівська епіграма (власне, скоріше епітафія) має таке звучання: «Смотришь на звезды, Звезда ты моя! О если бы был я / Небом, чтоб мог на тебя множеством глаз я смотреть»⁴.

Автор епіграми – знаменитий давньогрецький філософ Платон (428 – 348 до н. е.), понятійному заглибленню якого у філософські теми у формі діалогів передувало їх більш стисле (і вибіркоче) осмислення у

³ Античная лирика. – М.: Худож. литература, 1968. – С. 81.

⁴ Греческая эпитаграмма. – М.: ГИХЛ, 1960. – С. 56.

поетичних жанрах. Твір, про який мова, присвячений померлому другу Астеру (можливо, це вигадане ім'я, позаяк виступає похідним від слова, що означає – зірка). В енергійних, лапідарних виразах означено тут тугу поета, котрий, уявляючи свого друга уже у вигляді зірки, відчуває бажання самому в такому разі стати зоряним небом.

Твір цей характеризує Платона і як поета, і як філософа. Окрім визначних філософських діалогів, від Платона залишилось приблизно три десятки віршових текстів (із них 17 визнано такими, що безперечно належать Платону; твір, про який мова, у приналежності Платону сумнівів жодних не викликає). За жанровим найменуванням, прийнятим у давньогрецькій естетиці, він є «епіграмою». Епіграмою (буквальний переклад: надпис) давні греки називали не лиш коротку сатиричну репліку, а й невеликого обсягу висловлювання філософського, моралістичного, побутового тощо змісту. Цілком ймовірно, цей вірш Платона – як і пізніші роздуми філософа – був знаний за життя автора у найближчому культурному середовищі; у Нові часи згадана епіграма стала відомою разом із багатьма творами зазначеного жанру у складі обширної так званої Палатинської антології (за назвою Палатинської бібліотеки у Гейдельберзі, у якій французький вчений Клод де Сомез 1606 р. виявив датований XI ст. рукописний список антологічного збірника давньогрецьких епіграм).

У Палатинській антології вірш Платона вміщений у розділі сьомому, під номером 669, і має такий вигляд: «*Ἀστέρας εἰσαθρεῖς ἀστήρ ἕμος. Εἶθε γενοίμην / Οὐρανός, ὡς πολλοῖς ὄμμασιν εἰς σέ βλέπω*»⁵. Наявність похідних від епіграми Платона елементів автор коментаря «Палатинської антології» знаходить у тих чи інших виразах із творів Діогена Лаертського, Апулея, Плутарха.

Вірш, що у ньому йдеться про небо й зорі, не був випадковим для Платона: означена віршем тема постійно перебувала в його роздумах, знайшовши і філософське розгортання – у тезі зближення людини й космосу (всесвіту). Один з кращих дослідників творчості Платона стверджує, що у Платонівській філософії «космос є живе тривимірне

⁵ Epigrammatum Anthologia Palatina: Graece et latine. – Volum primum. – Parisiis, MDCCC LXIV [1864]. – P. 402.

тіло»⁶, він – «жива істота, тіло якої приводиться в рух душею за законами розуму» (с. 607); у трактаті Платона «Тимей» космос, за твердженням дослідника, є вмістилищем «світової душі», яка «робить його живим, вічним, прекрасним і непіддатливим для руйнування» (с. 619); важливим у теорії Платона – і це підкреслює дослідник – є ідея зрідненості космосу та людини, яка, як і «нижчі боги», містить у собі елементи вічності та елементи тимчасовості» (с. 619).

У XIX ст. (щоправда, уже після того, як Петренком було написано «Дивлюся на небо...») вірш Платона стає предметом значного зацікавлення російських поетів; трохи не витримано ощадливості вислову в перекладі цього вірша російським філософом і поетом Володимиром Соловйовим у 1874 р. («На звезды глядишь ты, звезда моя светлая! / О, быть бы мне небом, в широких объятиях / Держать бы тебя и очей мириадами / Тобой любоваться в безмолвном сиянии»⁷; у 1883 р. свій переклад подає Аполлон Майков («Небом желал бы я быть, всевидящим небом, / Чтобы тебя созерцать всеми очами его»), втім, озаголовлює цей переклад помилково: «Платона единственные два стиха, до нас дошедшие»⁸, – чи не тому, що цей вірш особливо вирізняється у поетичній спадщині давньогрецького філософа. Свого часу профігурував і український переспів – зроблений поетом з Поділля Осипом Доорохольським і вміщений 1903 р. у збірнику на спомин О. Кониського: «Духу безсмертний! Ти прагнеш до зірок ясних та високих... / Хтів би я бути тим небом блакитним, стооким, / Щоб вічно дивитись на тебе»⁹. Як бачимо, Доорохольський вважає за можливе додати слово «дух» – фактично на заміну імені (Астер, Звезда), стан перебування об'єкта звернення в небі замінити станом прагнення неба, – тобто, у згоді і ближче до уявлень романтичної естетики, – проте, повторимо, всі ці російські й українські переклади й перспіви епіграми Платона здійснені уже після створення Петрен-

⁶ Лосев А. Ф. История античной эстетики: Софисты. Сократ. Платон. – М., 1969. – С. 613.

⁷ Парнас: Антология античной лирики. – М.: Моск. рабочий, 1980. – С. 439 – 440.

⁸ Там само. – С. 434.

⁹ Літературний збірник, зложений на спомин Олександра Кониського (1836 – 1900). – К., 1903. – С. 284.

ком свого вірша, що об'єктивно увійшов до невеликого числа найбільш виразних маніфестацій українського романтизму.

Піднесене Платонівське витракування всесвіту стало однією з основ подальшого філософського й художнього розуміння дійсності, диференціювання її цінностей. Небо, зорі, сонце витракуються в багатьох творах як вищі сутності – на противагу падолу землі (звідси, зокрема, й вираз Сенеки, 1 ст. н. е.: «*per aspera ad astra*» – «через терни до зірок»).

Таке протиставлення небесного й земного концептуально підплюється як отцями християнської церкви (котрі місцеперебування божества локалізують переважно у небесній висі, – відтісняючи на задній план ідею всеприсутності бога), так і преромантичною свідомістю, що пробуджується в часи Ренесансу. Так, своєрідний гімн небу виголошує один з героїв п'єси («романтичної комедії» – за визначенням дослідників) «Венеційський купець» (1598) В. Шекспіра. У перекладі І. Франка, котрий виділив цю п'єсу як таку, що розпочинає собою «ряд незрівнянних архітворів драматичної штуки» зрілого періоду творчості драматурга, цей фрагмент звучить: «...Лянь, як небесний двір / Набитий щирозлотими огнями! / А кожний найменший кружок, який / Ти бачиш, движучись, співа, мов ангел / У хорі херувимів яснооких. / В такій гармонії живуть небесні душі; / Лиш ми, яким ся груба поволока / Тілесна заваджа, її не можем чути»¹⁰.

Творчість Шекспіра – це вже складник культурної свідомості європейського Нового часу, що по-новому відкриває небо, звертає увагу на небо, звертає свій зір у небо... Сприйняття цією свідомістю неба афористично-узагальнююче означив філософ І. Кант у своїй «Критиці практичного розуму» (1788), де зоряне небо, поряд із внутрішнім моральним законом людини, названі найбільш чудуючими й вражаючими явищами.

Сягання неба та польоти-ширяння у його ефірних висотах яскраво розгорнуто у двох поемах англійця П. Б. Шеллі «Queen Mab» («Царівна Меб», 1813) та «The Daemon of World» («Демон світу», 1815). Мотив рішучого експресивного пориву від усіх земних проблем

¹⁰ Франко І. Збір. творів: У 50-ти т. – Т. 12. – К., 1978. – С. 346, 462–463.

у небо приблизно того ж часу формує фінал вірша Дж. Байрона «I would I were a careless Child» («Хотів би я бути невинним хлопчиною») (надруковано у збірці «Poems Original and Translated», 1808): «Oh! that to me the wings were given / Which bear the turtle to her nest! / Then would I cleave the vault of heaven, / To flee away, and be at rest»¹¹ («О, якби мені було дано крила, / Які несуть голуба до його гнізда! / Тоді б я зробив небесний стрибок (рвонув у небо), / Щоб зникнути геть і на цьому бути спокійним»). Видається, Байронівська інтерпретація теми у цитованому вірші уже істотно наближається до «Дивлюся на небо...» Петренка. Зазначений мотив зринає у Байрона іще у поемі «Childe Harold's Pilgrimage», у третій її пісні (1816), зокрема в ліричних відступах (строфи LXX – LXXV), де поет нарікає на приреченість особистості бути всього лиш ланкою у плотському ланцюгу природи, тоді як душа хотіла б цього уникнути та «із небом, вершинами гір, горизонтом океану або сузір'їв злитися в одно – і не надаремно» («And with the sky, the peak, the heaving plain / Of ocean, or the stars, mingle, and not in vain»¹²).

Небо як об'єкт пориву поетичної душі і як знак світу, якого вона прагне, – це стає одним з виразних мотивів німецької романтичної поезії, почасти відбивається на самій концепції німецького романтизму. Один з його фундаторів, Людвіг Уланд, у 1806 р. пише: «Дух поета не може нині жити поетично, його не оточує й поетичне життя, яке він міг би зображати. Але сили поета завжди рухомі, і він завжди відчуває безнастанний порив до розвитку. І якщо земля довкола нього зав'яла, він звертає свій погляд до неба – чи не поблякло й воно? Небо – це почуття безмежного в ньому самому, котре він прозирає, до котрого стремить тим хворобливіше і тим радісніше, чим менше йому може дати зовнішній світ»¹³. У поетичній творчості самого Уланда протиставлення світу земного і небесного не було таким гострим. Є в його спадщині вірш «Пісня бідака» («Lied ein es Armes»), з особливостями дещо іншими, аніж творчість розглядуваних тут поетів,

¹¹ The Poetical Works of Lord Byron. – London, 1907. – P. 43.

¹² Ibidem. – P.213.

¹³ Уланд Л. Об объективной и субъективной поэзии // Литературные манифесты западноевропейских романтиков. – М.: МГУ, 1980. – С. 157.

що творять, сказати б, магістральну лінію мотиву лету в небо, – вірш Уланда перегукується з віршем Петренка. Герой вірша Уланда також відчуває своє сирітство, навіть повне: втрачаючи батьків, він говорить: «Der bitt're Kummer ist mein Teil, / Seit sie begraben sind» («Гірка скорбота стала моїм уділом, / З тих пір як вони похоронені»), у пошуках розради звертає він очі до неба... Але якщо у творі Петренка звучить скарга і запит на нездійсненне бажання, – то герой твору Уланда одержує з ласки бога майже цілковите вдоволення («Noch leuchtet Sonne, Mond und Stern / So liebevoll auch mir, / Und wann die Abendglocke hallt, / Da red' ich, Herr, mit dir»¹⁴ («Ще світять сонце, місяць і зірка / З такою повнотою любові також і мені, / І коли звучить вечірній дзвін – Я веду розмову, боже, з тобою»).

До теми небесного лету душі причетний іще один німецький поет-романтик Йозеф Айхендорф. Його вірш вірш «Mondnacht» («Місячна ніч») коментатори поміщають між творами 1833 – 1834 рр. Наведемо повністю три строфи твору Айхендорфа: «Es war, als hätt der Himmel / Die Erde still geküsst, / Daß sie im Blütenschimmer / Von ihm nun träumen müsst. // Die Luft ging durch die Felder, / Die Ähren wogten sacht, / Es rauschten leis die Wälder, / So sternklar war die Nacht. // Und meine Seele spannte / Weit ihre Flügel aus, / Flog durch die stillen Lande, / Als flöge sie nach Haus»¹⁵. («Здається, наче небо / Поцілувало тихо землю, / І що вона у квітучому мерехтінні / Мусила б нині мріяти про нього. // Повітря проходило наскрізь поля, / Повільно колихалися колоски, / Тихо шумів ліс, / Таким яснозоряним було небо. // А душа моя / Далеко розпрямил (розпростерла) крила, / Летіла через тихі краї, / Неначе летіла б додому»).

У певний перегук із зазначеною темою вступає більш ранній (1816) вірш цього ж поета «Das Flügelross» («Крилатий кінь»), – але цього тематичного відгалуження (де мусили б прозвучати імена А. Міцкевича, Н. Бараташвілі, Л. Боровиковського, Т. Падури та ін.) розглядати не будемо, обмежуючись лише образом ближчого нашому поетові птахоподібного лету.

¹⁴ Uhlands Werke / Hrsg. von Ludwig Kränkel. – Bd. 1. – Leipzig und Wien, o. J. – S. 16.

¹⁵ Eichendorfs Werke. – Berlin und Weimar: Aufbau-Verlag, 1982. – S. 97 – 98.

Комплекс мотивів лету в небо був органічним для російської поезії. Не вкладається цілком у романтичну течію творчість О. Пушкіна, але його відомий вірш «Узник», безперечно, позначений романтичними рисами: ув'язнений герой споглядає орла, що під вікном клює свій харч і, немовби товариш по неволі, «Зовет меня взглядом и криком своим / И вымолвить хочет: “Давай улетим! / Мы вольные птицы; пора, брат, пора! / Туда, где за тучей белеет гора, / Туда, где синеют морские края, / Туда, где гуляем лишь ветер... да я!”»¹⁶. Вірш цей написано у 1822 р. (не будемо наразі торкатися автобіографічних складових його постання), опубліковано 1832 р. (у третій частині поетичної збірки поета). Не виключено, що, у випадку, якщо Михайлу Петренку був відомим цей вірш, він міг мати значення певного імпульсу в підготовці загальної теми; цікаво зауважити, що й розмір зазначеного вірша Пушкіна і вірша Петренка – однаковий (4-стопний амфібрахій), з різницею лише у закінченнях останньої стопи (послідовна чоловіча клаузула у вірші Пушкіна, жіноча й чоловіча – у спарених рядках вірша Петренка).

У 1832 р. віршовий (неримований з переходом у римований) твір під назвою «Элегия» написав був Костянтин Аксаков, один із представників талановитої сім'ї Аксакових. Твір цей настільки близько перегукується із віршем Петренка, що вважаємо за можливе навести його повністю: «Безбрежное небо, / Когда я к тебе / От тела свободный, / Стремглав полечу, // Я неба равнины / Измерю тогда, / И все обниму я, / Везде разольюсь. // Мной зримые звезды / Отсюда с земли / Пред самим собою / Увижу тогда. // И в сем океане / Я плавать начну, / Проникну веками / Сотканную тьму. // В его бесконечность / Постигну тогда, / И страшная вечность / Мне будет ясна. // О, скоро ль с землею / Ничтожной прощусь / И в небо душою / Свободной помчусь!»¹⁷. Найсуттєвіше відрізнєння цього твору від вірша Петренка – введення обставин такого злиття з небом: у творі К. Аксакова це виявляється можливим лише після розстання із брєнним тілом.

¹⁶ Пушкин А.С. Собр. соч. в 10-ти т. – М.: Худож. литература, 1974. – Т. 1. – С. 203.

¹⁷ Поэты кружка Н.В.Станкевича. – Л.: Сов. писатель, 1964. – С. 292–294.

Мотив розчинення в небі знаходить вираження і у творчості ще одного російського поета, друга Пушкіна Вільгельма Кюхельбекера. У 1834 р. він записує у свій щоденник вірш, озаголовлений «Родство со стихиями»: «Есть что-то знакомое, близкое мне / В пучине воздушной, в небесном огне; / Звезды полуночной таинственный свет / От духа родного несет мне привет. // Огромную слышу ли жалобу бурь, / Когда умирают и день и лазурь, / Когда завывает и ломится лес, – / Я так бы и ринулся в волны небес. <...> // Всё дале и дале, и путь бы простер / Я в бездну, туда, за сапфирный шатер! – / О! как бы нырял в океане светил! / О! как бы себя по вселенной разлил!»¹⁸.

Для обох процитованих творів – К. Аксакова та В. Кюхельбекера – творів, що, написані у 30-х роках XIX ст., могли б виступати прямими попередниками вірша Петренка, спільним є ще те, що обидва ці твори... видрукувані вперше далеко пізніше після смерті поетів: вірш Аксакова – у 1915 р., вірш Кюхельбекера – у 1884 р. Тобто, твори ці автор вірша «Дивлюся на небо...» читати не міг.

Можна додати, що згаданий Кюхельбекер свого часу (фактично одному з передсмертних віршів) розгортає ще один мотив, який може бути зіставний із творчістю Петренка, – мотив можливостей птаха; відбувається це у 1846 р. (вірш Петренка на той час уже видрукувано), коли, засланий у Сибір і страждаючи від прогресуючої сліпоти, Кюхельбекер приписує птахам повну свободу переміщення, не забуваючи додати, що й сліпота їм не знайома: «Счастливицы вольные птицы: / Не знают они ни темницы, / Ни ссылки, ни злой слепоты. / Зачем же родился не птицею ты? <...> Счастливицы вольные птицы: /купаются в море денницы, / Им прах незнаком суеты. / Зачем же родился не птицею ты? <...> // Ты грязь ненавидишь земную, / Ты просясь в твердь голубую, / Ты рвешься из уз темноты, / Верь: некогда птицею будешь и ты! // Прильнут к раменам тебе крылья, / Взлетишь к небесам без усилья, / И твой искупитель и бог / Возьмет тебя в райский нетленный чертог!»¹⁹. Видрукувано вірш у 1967 р.

¹⁸ Кюхельбекер В. Избранные произведения: В 2-х т. – Л.: Сов. писатель, 1967. – Т. 1. – С. 269.

¹⁹ Там само. – Т. 1. – С. 325.

Як уже зазначалося, першодрук твору Петренка у альманасі «Сніп» супроводжувався епіграфом – «В минуту жизни трудную / Теснится в сердце грусть» – із М. Лермонтова, що були злегка видозміненими рядками з вірша російського поета «Молитва» («В минуту жизни трудную / Теснится ль в сердце грусть...») друкованого у 1840 р. в журналі «Отечественные записки», а в 1841 – у першій (єдиній прижиттєвій) збірці М. Лермонтова «Стихотворения». Загальний настрій Петренкового вірша відповідає цим рядкам, певним чином розвиває їх ідею. Але в першій збірці Лермонтова, з якою напевне був ознайомлений Петренко, не знайти тих двох більш об'єктивних мотивів, на яких побудовано твір Петренка: не знайти ані скарг на сирітство, ані – що особливо примітно – мотиву лету в небо. Хоч як цей мотив притаманний романтичній свідомості (і про це ми щойно мовили, беручи поодинокі твори від Байрона до Кюхельбекера), – Лермонтов у своєму світопереживанні, ймовірно, виявляється надто жорстким, надто суворим, надто «холодним», щоб схилитися до цього романтичного, але аплікованого сентиментальністю, мотиву, що його культивує, скажемо словами Лермонтова, «муза кротких вдохновений»²⁰. В одному з віршів Лермонтова («Тучки небесные...») ті, що мандрують небом, – не знаходять там спокою чи втіхи («Вечно холодные, вечно свободные, / Нет у вас родины...»²¹). Мотив, про який мова, немовби напівприсутній у Лермонтова (зрештою, Демон, герой його поеми, наділений можливістю ширяння в небі), – але ніде поет не дає цьому мотиву саме такого формулювання, які знаходимо у Петренка.

Менш концентроване, але в деяких рисах образів близьке до Петренкового, омовлення цього мотиву знаходимо у вірші ровесника Петренка – грузинського поета-романтика Ніколоза Бараташвілі (1817 – 1845) «Сутінки на Мтацмінді», написаному, можливо, раніше (у 1833 – 1836 рр.), аніж вірш Петренка. У вірші Бараташвілі (в майстерному російському перекладі Б. Пастернака) є рядки: «...О боже,

²⁰ Лермонтов М.Ю. Полное собрание стихотворений: В 2-х т. – Л.: Сов. писатель, 1989. – Т. 1. – С. 88.

²¹ Там само. – Т. 2. – С. 56.

скільки раз, теряясь в созерцаньи, / Тянулся мыслью я в небесный твой приют! / Но смертным нет пути за видимые грани, / И промысла небес они не познают. // Так часто думал я, блуждая здесь без цели, / И долго в небеса глядел над головой, / И ветер налетал по временам в ущелье / И громко шелестел весеннею листвою. // Когда мне тяжело, довольно только взгляда / На эту гору, чтоб от сердца отлегло. / Тут даже в облаках черпаю я отраду. / За тучами и то легко мне и светло...»²².

Отже, можемо констатувати наявність доволі немалого контексту (у європейській поезії, особливо часів романтизму) поетичного втілення тих мотивів, якими організовано твір М. Петренка. І все ж, попри існування такого контексту – яким створено було певну світоглядну атмосферу сприйняття й зрозуміння смислу Петренкового твору – вважаємо за необхідне підкреслити самобутність Петренка як автора вірша «Дивлюся на небо...». Так, Петренко був ознайомлений із певним колом літературних набутоків поезії свого часу, міг у тих чи інших творах (оригінальних чи перекладах, – наведеними нами прикладами їх коло навряд чи обмежується) знаходити більш чи менш виразний доторк до того мотиву, який збирався виповісти у «Дивлюся на небо...», – проте єдино цим чинником: перебуванням у відповідному літературному контексті – не може бути пояснене постання твору. До зазначеного варто додати іще два.

Перший – це цілком реальне психофізіологічне переживання – переживання потягу в небо, доступне певному колу індивідів (не раз викладене у спогадах авіаконструкторів, льотчиків, космонавтів, взагалі осіб, яким вдалося – або й не вдалося – у якийсь спосіб реалізувати цю свою мрію). На часи Петренка естетична свідомість уже здатна була фіксувати таке переживання. З іншого боку, український поет – і в цьому нас переконує його поезія, цілий ряд інших, окрім «Дивлюся на небо...», віршів, насамперед цикл «Слов'янськ» – здатен був уловлювати словом відносно тонкі психологічні порухи почуття й думки.

Друге – це народна поетична традиція, виразні свідчення діалогу з якою особливо надають у доробку Петренка такі твори, як «Ой

²² Бараташвили Н. Стихи / Перевод Б.Пастернака. – М.: ГИХЛ, 1957. – С. 12.

біда мені, біда...», «Минулися мої ходи...», «Чого ти, козаче, чого ти, бурлаче...» та ін. Зв'язок «Дивлюся на небо...» з народною пісенністю порівняно з цими творами менш виразний, але – за уважнішого розгляду – цілком очевидний.

Мотив лету в небо (чи перельоту у вигляді птаха) у модусі несміливого бажання, мрії, яку, тим не менше, герой розгортає, – знаходимо в кількох народних українських піснях.

У вірші невідомого автора «Ой, коли любиш – да не забувай же...» (опублікованому В. Перетцом у 1907 р. із рукописного збірника кінця XVII ст. бібліотеки Московського синодального училища) знаходимо рядки, виголошені від імені жінки: «Коли б я міла орловії крила, / Давно б я отсель в пустиню полетіла»²³. А. Шамрай, свого часу розглядаючи поезію М. Петренка, звернув увагу на вислів із пісні XVIII ст. (дослідник не вказує її джерела): «Ой коли б я мав та орловії крила, / Полетів би я, де дівчина мила...»²⁴.

Ще ближче до головного мотиву вірша Петренка перебуває фрагмент «Пісні о світі» поета XVIII с. Олександра Падальського: «Сам же я не знаю, що маю чинити, / Як мні, мізерному, на сім світі жити, / Коли би мені крила орловії міти, / Полетів би-м доли где своей глядіти...»²⁵. Вперше варіант цієї пісні видрукував І. Франко в журналі «Киевская старина» 1889 р., видобувши список твору із рукописного збірника Федора Поповича (1751). Відповідні рядки мають тут вигляд: «Сам же я не знаю, що маю чинити, / Як мѣнѣ на свѣтѣ бездолно му жити. / Коли би мнѣ крила орловіе мати, / Полетѣл би я где своей долѣ шукати»²⁶.

В анонімній «Пісні свіцькій», яка починається рядком «Смутна на серцю хвиля настапає...» (із рукописної збірки Івана Пашков-

²³ Пісні та романси українських поетів: У 2 т. / Упорядник Г.Нудьга. – К., 1956. – С. 162, 312.

²⁴ Шамрай А. Харківські поети 30–40 років XIX століття (Харківська школа романтиків). – Х., 1930. – С. 176).

²⁵ Українська література XVIII ст. / Упорядник О.Мишанич. – К.: Наук. думка, 1983. – С. 63.

²⁶ Франко І. Пѣснь о свѣтѣ // Франко І. Зібрання творів: У 50 т. – Т. 27. – К.: Наук. думка, 1980. – С. 274.

ського, перша половина XVIII ст.) одна із строф має такий вигляд: «І ви, орлята, соколята милі, / Позичте крил полетіти мені. / Нехай лечу в скали, яскині глибокіє, / Нехай мої сльози наповнят потоки / При нещасной годині»²⁷. Поряд із мотивом позичення крил, не може не звертати на себе уваги той же, що й у вірші Петренка, механізм зближення (а власне, ототожнення) орла і сокола. У вірші Петренка у другому рядку герой, задумуючись про крила, згадує сокола («Чому я не сокіл, чому не літаю») проте в останній строфі у рядках 21 та 23 мовить про «орлячі ті крилля» та про лет «орлом бистрокрилим». Рівнозначність «орла» і «сокола», їх взаємозаміна, безперечно, йде тут від народних пісень.

Одночасне означення «милого» і орлом, і соколом маємо також у книжній пісні, у якій перші рядки звучать: «Далек ти полинеш, да мій сивий орле! / А хто ж тебе на чужині, сердечний, пригорне? / Да чи в луги, да чи в ліси, да чи в чистое поле, / Озьми ж мене із собою, мой сивий соколе»²⁸.

Як паралель до рядків Петренка, згаданий вже А. Шамрай наводить рядки пісні Наталки з опери «Наталка Полтавка» І. Котляревського («Полетіла б я до тебе, та крилець не маю...»), водночас цей факт варто розглядати й з іншого боку – як ще одне свідчення, більш раннє, впливу народної поезії на творчість літераторів першої половини XIX ст. Істотним є вказання Шамраєм на пісню «Де ти бродиш, моя доле» Стецька Шерепері (С. Писаревського). Образ долі, введений в цьому творі (вперше друкують у складі збірника «Малоросійские песни» М. Максимовича 1827 р.), мав вплив на варіанти її витрактування рядом наступних поетів, зокрема й М. Петренком. Принагідно зазначимо, що Петренко своєю творчістю доторкується до тієї традиції стилізованої під фольклор «книжної» поезії, представниками якої були і С. Писаревський і, як автор пісенних партій у п'єсах, І. Котляревський.

Образ крил у стосунку до особи, яка терпить якийсь утруднення, знаходимо й у творчості Т. Шевченка. Так, поет передає роздуми ге-

²⁷ Пісні та романи українських поетів. – Т. 1. – С. 244, 329.

²⁸ Там само. – С. 274, 331.

роїні балади «Причинна»: «Якби-то далися орлині крила, / За синім би морем милого знайшла; / Живого б любила, другу б задушила, / А до неживого у яму б лягла»²⁹.

У Шевченковому «Кобзарі» 1840 р. уміщено вірш «Перебендя», у котрому в прикінцевій частині міститься змалювання самотнього кобзаря-перебенді, що «заховавсь в степу на могилі», весь поглинутий своїми творчими думками. Можна звернути увагу на те, що напрям і висоту цим думкам задає небо: кобзарева «думка край світа на хмарі гуля. / Орлом сизокрилим літає, ширяє, / Аж небо блакитне широкими б'є», як і на те, що уже можна назвати соціально-психологічним мотивуванням відособленості кобзаря-перебенді у своєму творчому натхненні від решти людю, – мотивуванням, в якому знов же таки задіяно образ неба: «І знову на небо, бо на землі горе, / Бо на їй, широкій, куточка нема / Тому, хто все знає, тому, хто все чує...»³⁰.

До ділянки мотиву «крил» належать відомі рядками, що містять характеристику стану Яреми Галайди, одного з героїв поеми «Гайдамаки» (1841): «Не знав, сіромаха, що вирости крила, / Що неба достане, коли полетить...»³¹. Але у розробці цього образу назвати Т. Шевченка попередником М. Петренка неможливо – і «Причинна» (друкована вперше в альманасі «Ластівка», СПб, 1841), і «Гайдамаки» Т. Шевченка, і «Дивлюся на небо...» М. Петренка – всі три твори з'явилися у світ приблизно одночасно – у 1841 р. Трохи складніша справа з Шевченковим «Перебендею». Відомо, що цей твір у рукописному вигляді ще до виходу «Кобзаря» був надісланий Шевченком у Харків Г. Квітці-Основ'яненку у складі листа (у листі містилося й віршове послання «До Основ'яненка»; лист із цими творами на сьогодні не знайдено), Квітка ж міг ознайомити із зазначеними Шевченковими творами літераторів-харків'ян; сам же примірник друкованого «Кобзаря» з'явився в Харкові десь наприкінці жовтня 1840 р. (тимчасом цензурний дозвіл на «Сніп» видано 20 грудня 1840 р.), коли, ясна річ, збірник «Сніп» уже було складено. Втім, навіть за умови знайомства

²⁹ Шевченко Т. Повне зібрання творів: У 12 т. – К.: Наук. думка, 2003. – Т. 1. – С. 74.

³⁰ Там само. – Т. 1. – С. 111.

³¹ Там само. – Т. 1. – С. 136.

Петренка із текстом «Перебенді», вважаємо, що на етапі публікацій творів Петренка у «Снопі» і він, і Шевченко працювали паралельно, незалежно один від одного.

Виступають поєднаними у найзагальнішому плані (але й більш віддаленими один від одного, порівняно з попередніми випадками, у плані смислового) зазначений вірш Петренка та Шевченкова поема-«комедія» «Сон» («У всякого своя доля...», 1844). Шевченко використовує тут, як механізм руху сюжету, прийом польоту небом – над Україною, над Сибіром, над Петербургом. Не може не звертати на себе увагу пристрасна характеристика ганебних явищ життя, які поет спостерігає на рідній землі, та – відповідно – спочатку протиставляє їм популярне християнізоване утопічне уявлення про небо, де нібито таких неподобств бути не може («... а я полечу / Високо, високо за синії хмари; / Немає там власті, немає там кари, / Там сміху людського і плачу не чуть...»), а далі – подає гостру репліку щодо верховної сутності, яка, згідно такого уявлення, перебуває на небі («Чи Бог бачить із-за хмари / Наші сльози, горе? / Може, й бачить, та помага, / Як і оті гори // Предковічні, що політі / Кровію людською!...»³²). Це Шевченкове змалювання неба, безперечно, стало етапом нового витрактування образу – витрактування гострого й сміливого, із тієї бунтарської позиції, на яку поки що не відважувався жоден з українських поетів.

Чи міг читати Шевченко вірш М. Петренка «Дивлюся на небо...»?

Жодного разу Шевченко не веде мови про «Сніп» та «Южный русский сборник» (збірники, у яких друковано першу та другу редакції Петренкового вірша), ніде у своїх текстах не згадує прізвища Петренка.

Проте існують принаймні три факти, які дозволяють висловити припущення про ознайомлення Шевченка з цим твором.

Перший – це лист Олександра Корсуна, видавця збірника «Сніп» до Т. Шевченка. Лист датовано 2 травня 1842 р. Відомо, що Корсун збирався видавати другий випуск зазначеного збірника і що Шевченко надіслав для цього частину поеми «Мар'яна-черниця» та вірш «Вітер з гаєм розмовляє...» (отже, можливо, існував ще один, невідомий

³² Там само. – Т. 1. – С. 268.

нам лист, у якому Корсун міг запрошувати Шевченка до співпраці із другим випуском «Снопа»). Другий випуск збірника виданий не був. Але Корсун, на той час сповнений надій, закінчує лист такими словами: «Кінчайте “Мар’яну”. Ось-ось одправимо до Вас у Петербург (на цензурування. – М. Б.) другий “Сніп”»³³. Попереду автор скаржитися адресату на неуспішність видавничого заходу стосовно першого випуску «Снопа»: «Надрукував 600 (примірників. – М. Б.), продав 50, роздарував 200, а 350 не знаю, куди й діти»³⁴. І тон цього листа, і вказана тут велика кількість примірників, які видавець «роздарував», промовляють про неймовірність того, щоб Шевченка не було в числі тих, хто одержав примірник збірника.

Другий факт – наведення (у повному вигляді) вірша «Дивлюся на небо...» у петербурзькому журналі «Маяк» 1842 р. – у тексті схвальної, а стосовно добірки Петренка – захопливої рецензії Миколи Тихорського на збірник «Сніп». Журнал був відомий дуже прихильним ставленням до української літератури, часто вміщував твори українських письменників, його постійним читачем, як зазначають біографи, був Шевченко. Але найбільш варте уваги в нашому випадку те, що в тій же таки 9-ій книзі того ж таки 1842 р., де була вміщена рецензія М. Тихорського на «Сніп», було надруковано уривок з драми Шевченка «Никита Гайдай».

Нарешті, третє – видавничий казус із помилковим видрукуванням вірша «Дивлюся на небо...» (у тексті – уже редагована форма: «Дивлюсь я на небо...») у львівському журналі «Правда» 1876 р. як твору, що нібито належить Т. Шевченкові. Власне, на перших сторінках цього (4-го) числа «Правди» під заголовком «З недрукованих ще поезій Тараса Шевченка» вміщено три твори, з них тільки другий – «Якби ви знали, паничі...» – належить Шевченкові (і текст його, таким чином, може вважатися першопублікацією, паралельно із публікацією у томі празького «Кобзаря» 1876 р.), тимчасом автором першого – «Гарно твоя кобза грає...» був О. Афанасьєв-Чужбинський (вірш цей присвячено Чужбинським Шевченкові), автор третього вірша, «Дивлюсь

³³ Листи до Тараса Шевченка. – К.: Наукова думка, 1993. – С. 13.

³⁴ Там само. – С. 12.

я на небо...», зрозуміло ж, М. Петренко. Публікатора цих творів не вказано, взагалі якихось редакційних роз'яснень щодо джерел текстів немає – за винятком датування («1850 р.») під віршем «Якби ви знали, паничі...» та зазначення: «З рукопису 1848 р.» під віршем «Дивлюсь я на небо...». Редакційна помилка «Правди» із атрибуцією творів була спростована аж через 11 років – у статті О. Кониського про О. Афанасьєва-Чужбинського, вміщеній у журналі «Зоря». Автор, зокрема, зазначав: «Доводилося мені чувати, що в таку помилку завів власноручний Тарасів альбом; в тому б то альбомі власною рукою поета були написані вірші: “Дивлюсь я на небо” і “Гарно твоя кобза грає”... Коли й так, то хто не відає, що Тарас любив переписувати в свій альбом вірші, які йому подобалися!»³⁵. Далі, трохи покартавши за неувважність і поспіх того невідомого, «в кого опинився цей альбом» і хто виступив публікатором цих творів, Кониський, як на джерело Петренкового твору, вказує на публікацію вірша в «Южном русском сборнике». Видається, тут уже деяку помилку робить сам Кониський – позаяк текст публікації «Правди» 1876 р. значно ближчий до першої редакції вірша, вміщеної у «Снопі», хоча супроти цієї редакції містить деякі відступи (приміром уже в третьому рядку прозаїчне «крила» замість «крилля», у 1-му та 13-му рядках повні дієслівні форми заміною усіченими плюс займенник: «дивлюся», «кохаюся» – на «дивлюсь я», «кохаюсь я» та ін.). Нащадок М. Петренка, Олександр Петренко, дослідник, організатор видання кількох книг про життя і творчість поета, схильний вважати публікацію в «Правді» 1876 р. «ще однією версією вірша», яку за життя підготував сам М. Петренко³⁶. На нашу думку, текст твору, публікованого в «Правді» 1876 р., є списком тексту, який з'явився був у «Снопі», до того ж, позначений як редагуванням з боку переписувача (або ж попередніх переписувачів), так і мимовільним спотворенням тексту (особливо це проявляється в кінцевій частині тексту 1876 р., де пропущено два зовсім не зайвих для вірша рядки – «І в горі спізнав я, що тільки одна / Далекое небо – моя сторо-

³⁵ [Кониський О.] К-ий О.Я. Олександр Атанасієв Чужбинський // Зоря. – Львів, 1887. – С. 69.

³⁶ Петренко О. Є., Шабанова В.М. Михайло Миколайович Петренко – 200 років безсмертя. – К.: Кий, 2017. – С. 124.

на», має місце збій ритму у двох останніх тощо). Чи із «альбому» Шевченка узято було цей текст? І якщо так, то чи Шевченко власноруч записав Петренків вірш? Адже окремі записи у Шевченкових зошитах (як-от у «Більшій книжці») чинили й сторонні особи. Не відомим на сьогодні є й той «альбом», існування якого припускає Кониський. Із тексту його репліки випливає, що сам він, авторитетний перший біограф Шевченка, посідач багатьох матеріалів і документів, такого альбому не бачив, хоча зазначає: «доводилось мені чувати».

Як би не було насправді, але в разі існування такого тексту в якомусь із Шевченкових «альбомів» (можливо, такий альбом іще колись знайдеться) – могло б набирати вагомості також і останнє із трьох припущень на користь того, що Шевченко таки був ознайомлений із зазначеним твором Петренка.

Є в цьому друкарському казусі і глибший смисл. Вміщення твору за підписом автора, якому цей твір не належить, – безперечно, груба едиційна помилка. Але в даному випадку за цією помилкою стоїть і мимовільна оцінка (оцінка висока!) тексту твору. Чи сам Шевченко переписав цей твір, що йому сподобався, у свій альбом, чи доручив (дозволив) це зробити кому іншому, – а якщо й не було такого, то факт того, що невідомий читач – читач кращого у 1870-х роках українського літературного журналу – десь роздобув текст твору і скваліфікував його як твір Шевченка, як і факт того, що авторитетна редакція часопису – за умов уже досить об'ємного на той час оприлюднення Шевченкових творів – все ж «додала» до них і цей твір, – все це промовляє про те, що в уяві певного кола цінителів українського слова і в якихось відношеннях «Дивлюся на небо...» Петренка за своїм художнім рівнем чи за своїм змістом здатне було наблизитися до Шевченкової поетичної творчості.

Торкаючись побіжно факту знайомства галичан із віршем «Дивлюся на небо...», не можна не зауважити іще одного випадку відокремлення прізвища поета від тексту написаного ним твору при його передруку. Це мало місце не тільки при щойно згаданій публікації вірша на сторінках «Правди» 1876 р., а й ще раніше – у невеликій брошурі «Holos na holos dlia Halycynu», виданій 1861 р.

у Чернівцях Антоном Кобилянським – як продовження його мовної і літературної полеміки з тогочасними верховодами літературного процесу в Західній Україні, зокрема з Б. Дідицьким, якому адресовано було попередню брошуру А. Кобилянського «Slovo na slovo do redaktora “Slova”». В обидвох брошурах впроваджувано чеський правопис на основі латиниці – як пропозицію у саме такий спосіб відтворювати на письмі українську мову (пропозицію цю літературна громада загалом не прийняла). Але сильнішою стороною цих брошур було вміщення у них зразків поезії, базованої на народному мовленні, на народнопоетичній стилістиці – як орієнтир на шляху подальшого розвитку поетичної творчості (і твори ці були зустрінуті схвально). У «Slov-i» роль таких зразків виконували кілька (вперше там друкованих) віршів Юрія Федьковича, у «Holos-i» – чотири вірші (не рахуючи перекладів) різних авторів, прізвища яких не названо; серед цих творів два належать М. Петренку – «Smuta» («Čoho ty, kozače, čoho ty, burlače...») та «Dumka (Nedolia)» («Dyvlusia na nebo taj dumku hadaju...»). Отже, публікації вірша і у «Правді» 1876 р., і у брошурі «Holos na holos» засвідчують, що твір цей – на жаль, у «відриві» від справжнього прізвища автора, або й взагалі без називання прізвища – сам по собі здобув високу оцінку у галицьких літераторів, висувався ними як зразок справжньої поезії.

Із зазначенням такого прізвища, як «Петренко», у західноукраїнській пресі справа й далі певний час натикалась на незрозумілі ускладнення. Упорядник «Галицько-руської бібліографії» (доведена до 1886 р.) І. О. Левицький у своїй праці двічі фіксує прізвище Петренка, одного разу – як справді прізвище (відповідно набране там всуціль прописними літерами), в другому випадку – лише перша літера прописна, що означає сумніви упорядника в його, прізвища, справжності, підозри – а чи це не псевдонім. «Петренко» подається як справжнє прізвище автора супроводжує, зокрема, вміщення віршів М. Петренка у «Рускій читанці для висшої гімназії» О. Барвінського (Львів, 1871): дано передрук трьох творів поета із добірки «Думи і співи» (отже, О. Барвінському був доступний «Южный русский сборник»); вірш «Дивлюся на небо...» в число цих творів не увійшов.

Не був наполегливим у становленні істини такий дослідник літератури (а заодно й письменник), як Осип Маковей. У своїй монографії про життєвий шлях Ю. Федьковича, виданій 1911 р., торкаючись змісту брошури «Holos na holos», що з'явилася зусиллями середовища, близького до Федьковича, Маковей зазначав: «В сій другій брошурці були ще чотири поезії невідомого автора, досить гладкі, як на ті часи...». На сторінці монографії до цієї констатації додано й примітку: «А. Кобилянський (мова йде про укладача брошури. – М. Б.) оповідав мені, що мав сі поезії ще з гімназії; диктував їх ученикам проф. Мих. Полянський»³⁷. Отже, не лиш Маковей, а навіть і А. Кобилянський не знав, чії твори, що йому, безперечно, сподобались, передруковує він у своїй брошурі.

У 1911 р. (коли видруковано зазначену біографію Ю. Федьковича за авторством О. Маковей), її автор уже мав теоретичну можливість ідентифікувати два вірші М. Петренка, бодай один з них – «Думка» («Дивлюся на небо...»). Нехай Маковееві були недоступні харківські видання «Сніп» та «Южный русский сборник» (а доступні вони були далеко не всім професійним літераторам у Галичині), – але «Дивлюся на небо...» публікувався у першому томі антології «Вік» (К., 1900, 1902), куди було дібрано й три вірші самого О. Маковей. Уривок з вірша «Дивлюся на небо...», початкові 8 рядків, наводив Ом. Огоновський і у журнальній публікації в «Зорі» 1888 р. як розділ з книги), і в окремо виданій «Історії літератури рускої», частина друга (Львів, 1889). Вірш «Дивлюся на небо...», як і, до речі, другий із вміщених у «Holos-i» – «Чого ти козаче, чого ти, бурлаче...» – вміщений був в антології «Українська муза» (К., 1908, вип. 2), в цій же антології представлено було також і вірші О. Маковей, але в іншому, 6-му, випуску). Втім, на практиці атрибуційний пошук розгорнутий не був. Не варто відносити це на карб неувважності дослідника, – і вищенаведені едиційні казуси (то з полишенням вірша без зазначення автора, то з приписуванням його іншому автору), і Маковеева відсилка на «невідомого автора», – все це великою мірою

³⁷ Маковей О. Житєпись Осипа Юрія Гординського-Федьковича. – Львів, 1911. – С. 160.

пояснюється передовсім слабкою інституційованістю українського літературного процесу ХІХ – початку ХХ ст., утрудненістю обігу літературної інформації, особливо – через кордон, яким були розділені між двома імперіями східна і західна частина України.

Все ж, як добротний художній текст вірш «Дивлюся на небо...» – з тією чи іншою атрибуцією, а нерідко і як «слова народні» – у системі української словесності існував, функціонував, чинив певний вплив на поетичні вправи літераторів, кликав осіб, обдарованих музичним чуттям, дати йому мелодію.

Можливо, текст у брошурі «Holos na holos», з яким Ю. Федькович, безперечно, був ознайомлений, відгукнувся у перших строфах його ж вірша «У поли, гей, у поли!», друкуваному у збірці «Поезії» (Львів, 1862). У першому катрені буковинський поет переймає навіть питальну інтоцію, пов'язану з відсутністю крил: «У поли, гей, у поли / Літають три соколи, / А я собі думаю, / Чому я крил не маю?»; у другому, втім, – звужує, супроти Петренкового вірша, розмах бажань героя, зводить їх до образу «милої» («Коби ж то крила, крила, / Полетів би-м, де мила, / Полетів на Підгірє, / Де милої подвіре»³⁸).

Того ж таки 1862 р. у німецькомовній газеті «Sonntagsblatt der Bukowina» Федькович, поет, що починав свою творчість віршами, писаними по-німецьки, друкує, серед інших, і вірш «Liebe» («Любов»): сидить стомлений юний вершник біля дороги, вгорі над ним пролітає сокіл; вершник сокола бачить, тимчасом як сокіл залишає його без уваги. Вірш закінчується: «Doch dieser sah mit Betrüben / Den lustigen Vogel an / Und dachte: “O wär’ nicht das Lieben, / Auch ich zög’ himmelan”»³⁹ («Одначе цей (вершник. – М. Б.) дивиться з гіркотою / На веселу птаху, / Міркуючи: “О, якби не любов, / Я б теж подався (полинув) піднебессям”»). У цьому витрактуванні мотиву цікавим є те, що, на відміну від першого з названих творів, політ небом уже не присвячується пошукам «милої», а навпаки – у певному сенсі протиставляється земній любові, яка – з радістю чи без неї – приковує до земного.

³⁸ Писання Осипа Юрія Федьковича: Перше повне і критичне видане. – Т. 1. – У Львові, 1902. – С. 59.

³⁹ Там само. – С. 723.

Рядки, за настроєм своїм споріднені з рядками вірша Петренка, знаходимо в збірці «Prima vera» (1885) західноукраїнської поетеси Уляни Кравченко. У вірші «Зоряне небо» авторка, власне, поетично змальовує зорі, але перша, вступна строфа твору присвячена їх умістилицю – небу: «Кого зористий не чарує світ? / Куди ж то очі, повні сліз, звертаєм, / Чи горе нам, чи щасте шле привіт? – / Ах, в бездну ту, що небом називаєм». У творі, розміщеному поряд, момент якогось незвичайного натхненного стану авторка порівнює з летом на уявних крилах (тут вони – тендітні, ластів'ячі), обдарована якими, героїня підноситься вгору над землею («Чи щаслива я? не знаю! / Двоє крилець легких маю: / Крилець двоє ластів'ячих, / Що від земних сліз гарячих / Вносять вище, в край зірничний, / В край чудесний, безграничний; / Вносять вище, чимраз вище, / Неба ближче, Бога ближче, / Понад земні доли сонні, / Понад болі невгомонні, / Понад бідні стріхи сільські, / Понад замки королівські... / В серці чую сонця блески, / В блесках, тонах ся купаю, – / Чи щаслива я? – не знаю»⁴⁰). Стан, змальований тут авторкою, – особливий, він безперечно вищий того робочого натхнення, що його експлуатує митець, позаяк у своєму леті героїня ігнорує ті реалії, образи яких митець зазвичай приміщує у свої словесні чи мальовані картини.

Мотив підйому понад землею присутній у вірші «Вранці» (із збірки «Степові думи і пісні», 1889) Івана Манжури: «... Духом сіножати паше усе свіжим, / І тобі неначе щось серденько ниже, / Так і підмиває, мов на крилах, вгору... / Знявся б та полинув по тому простору, / Пошукав би, може, чи не зўспів краю, / Де сльози людської гіркої немає»⁴¹. Можливо, його семантику позначили відповідні рядки «Дивлюся на небо...» Петренка, разом із фрагментом «Сну» Шевченка – творів, з якими Манжура цілком міг бути знайомий (як і у випадку з фольклористичною діяльністю, «бурлацький» спосіб життя не став на заваді Манжури в обізнаності з ґрунтовними науковими й художньо-літературними виданнями).

⁴⁰ [Кравченко Уляна]. Prima vera: Збірник поезій Юлії Шнайдер. – Львів, 1885. – С. 29 – 30.

⁴¹ Манжура І. Твори. – К.: ДВХЛ, 1961. – С. 49.

Мотив Петренкового «Дивлюся на небо...» по-своєму успадковано у вірші Володимира Самійленка «Орел» (1890). Автор немовби далі, у певному напрямку, продовжує осмислення заявленого Петренком мотиву, поетизуючи тут орла, надаючи цьому образу піднесеного символічного значення – з рисами трагізму, позаяк не може птах той назавжди залишитись у небі, куди поривається сам і кличе інших, а змушений час від часу повертатись на землю: «... Тоді зрозумів він, що він син землі, / Що буде навіки до неї прикутий; / Але його небо манило здалі, / І вічно про нього не міг він забути. // І в час, як нудьга обгортала його, / Як гидко ставало на землю дивитись, / Літав він за хмари до сонця свого, / Щоб ясним промінням на волі напитись. // А втомлений – знову на землю сідав, / На гору високу, край темної кручі, / І другим створінням земним повідав / Про небо, про сонце, про зорі блискучі»⁴². Не можна не звернути уваги на середню із цитованих трьох строф (власне, передостанню у творі), фразеологія якої наближається до виразів із Петренкового вірша («...як стане ще гірше, / Я очі на небо, – мені веселіше!», «ласки у зірок, у сонця просить», також – «І п'є не нап'ється і серцем й очами / Тій радості вволю, що вище над нами» уже із другого вірша Петренкового циклу «Небо»). Твір Самійленка значно більшою мірою налаштований для символічного прочитання змальовуваної події, аніж вірш Петренка. Символічний образ орла позначає у вірші Самійленка якогось героя, що вибивається з буденного ряду, йому дано такі ж символічні крила. Він літає. Але разом з тим Самійленко дещо знижує, порівняно з віршем Петренка, беззастережність романтичного пафосу і замість позначеного ескапізмом «і в хмарах навіки од світа втонув» утримує героя поблизу перипетій якоїсь земної боротьби.

Образ зоряного неба, в якому «повинно потонуть / Усе обмежене й хвилинне», накидує Микола Чернявський у вірші «Не все отут, на сій землі...»⁴³, друкованому у збірнику «На вічну пам'ять Котляревському». Втім, це – вже вихід поза календарні межі XIX століття, у нову

⁴² Самійленко В. Твори. – К.: Дніпро, 1990. – С. 77.

⁴³ На вічну пам'ять Котляревському: Літературний збірник. – К.: Вік, 1904. – С. 132.

літературну епоху, імперативом якої є перманентне новаторство, нестандартне розгортання і переосмислення традиційних образів. Але і «небо», і «крила» не зезають із семантичного реквізиту української поезії, що засвідчує лінія її розвитку від «Сонячних кларнетів» П. Тичини до творчості М. Вінграновського, І. Драча («Крила. Новорічна балада») і далі. А на шляху, на якому ці місткі образи започатковано й утверджено, яскраво видніється класичний (не в сенсі класицизму, – а у сенсі новочасної літературної класики) романтичний зразок їх піднесеного, глибоко психологічного, самобутнього витракування – «Дивлюся на небо...» Михайла Петренка.

Уже мовилося, що твір поета відзначається примітною оригінальністю серед творів, що так чи інакше доторкуються його теми, його мотивів. Вагоме, ключове місце залишається за ним і у контексті творів, написаних пізніше, які далі розвивають його мотиви. Твір і досі свідчить сам за себе – і глибоким почуттям, і добірним (особливо в перших рядках) його формулюванням. Не можуть не бути відчутними особистісні – і суто особисті – інтонації роздуму-фантазування героя; внутрішній сюжет творові задає динаміка зображуваної ситуації: від споглядання – до уявного лету «навіки».

«Дивлюся на небо...» складається умовно із двох смислових частин. Перша з них – поетичний вислів бажання здійснитися у небесну вись. Цього мотиву, видається, було б достатньо (за умови його розгортання, – приміром примноження його якоюсь варіацією, відповідником музичної репризи та коди), – але поет додає й другу частину, яка є, по суті, своєрідним «роз'ясненням» того, чому герой прагне небесного лету. В основі цього, стверджує поет, лежать обставини «недолі», «горя», почуття сирітства. Роз'яснення це є сентиментально-романтичним (хоч і оперте, можливо, на реальний факт біографії автора), воно в цілому не псує вірш, але й не примножує (якщо не сказати: звужує) смисл першого мотиву. Чому індивід неординарний, з оригінальним світовідчуттям і мисленням прагне в небо – чи можна це пояснити до кінця, чи можливо вицерпати будь-якими, навіть як завгодно численними посиланнями на тіснотні обставини життя, на розуміння своєї чужості людям і світові і т. под.?

У ряді літературознавчих текстів, які подають інтерпретацію цього твору, можна зустріти тезу, що у творі йдеться про «втечу від світу». Така кваліфікація бажань героя, підігнана під усталену формулу, видається трохи поспішною і трохи неточною. У творі герой лише оповіщає про свій вибір душевно відрадного місця; це – небо. У виборі, уже здійсненому, небу надано перевагу перед земним побутом. Одначе тут не йдеться про «втечу». Герой свідомий свого перебування тут, на землі, на небо він лише зводить очі, і навіть, мовлячи в останніх рядках, що він би «на новосілля / Орлом бистрокрилим у небо польнув / І в хмарах навіки від світа втонув», герой розкриває лише свою «думку», яка «далеко, високо літа». І в цьому вірші, і у двох інших, що разом з ним складають цикл-триптих, герой виразно означає ту важливу обставину, що дивиться він із землі у небо і зміст його перебування на землі йому важливий: без землі, без земних терпінь небо йому навряд чи було б цікавим (у випадку із «втечею» мав би місце більший ступінь ігнорування усього земного).

На землі герой «кохається лихом». Що означає ця фраза? Це – образний вислів, поданий у граматичній конструкції, де предмет активний представлено у формі орудного відмінка, – вислів, який означає, що його, героя, кохає лихо, лихо до нього не байдуже, лихо має його за об'єкт своєї любові (тяжко героєві витримувати таку любов!) (пор. аналогічні вирази, приміром, «затоплюватися водою», «запитуватися незнайомцем» тощо). У першій редакції твору (друкованого в «Снопі») рядки 7 – 8 мали вигляд «І ласки у сонця, у зірок прохать, / Й у світі їх яснім себе покохать». Знову зринає поняття «кохання», і знов же таки маємо справу із специфічним, дещо архаїчним розумінням його семантики. При поверховому читанні цієї першої редакції твору може виникнути враження, ніби автор представляє якогось самозакоханого героя. Насправді це не так; тут – та ж таки застаріла смислова побудова, яка означає: віддати себе «коханню» зірок та сонця. Але, очевидно, уже всередині 40-х років, на етапі утвердження й нормування літературної мови, застарілість її ставала надто відчутною, тож у редакції «Южного русского зборника» рядки 7 – 8 подані у більш зрозумілому для читача і дещо трансформованому вигляді: «І ласки у зірок, у сонця просить. / У світі їх яснім все горе втопить».

Наприкінці XIX ст. в далекому Сибіру, під рукою засланця, поета Павла Грабовського постають рядки першого перекладу (російською мовою) вірша «Дивлюсь я на небо...» М. Петренка – у складі впорядкованої Грабовським збірки творів українських поетів «Песни Украины». Збірка була готова 1898 р. (вперше окремі твори з неї, в тому числі вірш Петренка, були опубліковані у 1951 р.). Переклад – також своєрідна інтерпретація твору. Не може не звернути на себе увагу те, що Грабовський чотири рази (у перших восьми рядках перекладу – тричі) акцентує ім'я Боже (у вірші Петренка воно вжите всього один раз – у короткому звертанні: «Чому мені, Боже, ти крилів не дав?»). Грабовський, схоже, прочитує образ «неба» у Петренка у плані майже суто гомілетичному, перекладачеві чомусь видається, що автор пише тут про «рай», про «обитель тихую», про «святые края», а не про небо як небо. Грабовський перекладає: «Смотрю я на небо и тихо мечтаю, / Зачем я не сокол, зачем не летаю? / Зачем, щедрый Боже, Ты не дал мне крыл? / Надзвездные тайны я все бы открыл, // Взлетел бы к Тебе я, подальше от света, / Искать утешенья, томясь без привета, / Душой обновиться в сияньи лучей, / В раю Твоем, скрытом от смертных очей...». Трохи далі перекладач примушує героя до ще одного (відсутнього в оригіналі) звернення до Бога («...в обители тихой Твоей отдохну»⁴⁴). Перекладач із широкими зацікавленнями, сам талановитий поет, Грабовський цього разу, схоже, не дослухався до твору, інтерпретувавши його скоріше як жанр молитви, а не романтичної поезії.

Можливо, така перекладацька інтерпретація Петренкового вірша з боку Грабовського була викликана тим, вловлюваним в оригіналі, настроєм, за якого герой не тільки вдивляється в небо, але й покладає на нього, мабуть, надто багато душевних сподіванок. Герой, обділений теплом на землі, – що пошукує він у небі? Чи справді небо має виступати таким вже милосердним, відрадним, інтимно зрідненим з його душею? Навіть за умови, що герой там відчуватиме присутність Бога (як це вважав щойно згаданий П. Грабовський) – навіть і тоді чи варто уповати на винятково душевну благість? (твори літе-

⁴⁴ Грабовський Павло. Зібрання творів: У 3-х т. – К.: Вид-во АН УРСР, 1959. – Т. 2. – С. 45.

ратурної класики і філософії неодноразово доносили тезу, що Бог є не лише благим, але й суворим, а то й байдужим). Також і світіння небес, практично ніколи не якесь інакше, як тільки холодне, – манить воно обіцянкою душевного затишку, – чи чимсь іншим?

У третій строфі вірша «Дивлюся на небо...» цікавим і майстерним є створення образу сироти: подано кількатезове перифрастичне його означення, тимчасом як сама лексема «сирота» з'являється аж у передостанній строфі вірша. Герой вірша «чужим» є стосовно «людей», подібно ж і стосовно долі він має епітет «чужий», виступає нелюбою дитиною («я наймит у неї, хлопцюга прибудний»).

Проте рядок «Хіба ж хто кохає нерідних дітей?», як остаточне ствердження емоційної обділеності, – у цьому вірші Петренка, схоже, є найслабшим (до того ж, поставлений у невідгудну для нього позицію завершення умовно третьої чотирирядкової строфи, де мимоволі набирає значення узагальнення). Уявлення про сирітство як тотальну біду, трагедію, має своїм джерелом патріархально-сентиментальне світопереживання. Образ сироти як апіорі знедоленого виступає в цілому ряді народних українських пісень, в такому ж приблизно значенні він резонував у поезії Шевченка і, значною мірою (але не винятково) через вплив Шевченкової творчості продовжив відповідне існування в українській поезії XIX ст. Можна по-різному сприймати категоричне твердження дослідника і письменника В. Шевчука, котрий вважає, що виведений у поезії Шевченка сирота «в соціумі – ізгой, який пропадає на чужині через те, що не може повернутися в лоно родини, адже не має її»⁴⁵. Знов же таки, аналізуючи рядок твору Петренка, можна зауважити: про те, щоб «кохати» «нерідних дітей», в українському соціумі, ймовірно, не йшлося, – але поетичні уявлення про цілковиту відчуженість сироти все ж, мабуть, є деяким перебільшенням. Та й у реальних обставинах звичаєвості українства особа, що втрапила у сирітський стан, якщо вірити сучасним етнологам, в міру одержувала допомогу й співчуття. Так, дослідниця Г. Й. Горинь зазначає: «Громади несли відповідальність за сиріт і вдів. <...> Ставлення людей до сиріт і вдів впливало з християнської моралі:

⁴⁵ Шевченківська енциклопедія: У 6 т. – Т. 6. – К., 2015. – С. 175.

покривджених долею ніхто не смів ні в чому неволити чи принижувати»⁴⁶.

Хотілося б ще раз наголосити: поетичні рішення, які запропонував у цьому вірші Петренко, є цілком оригінальними і самобутніми, поет дає свою власну інтерпретацію мотивам «неба» і «крил», не схожу у деталях на тексти, що складають інтернаціональний контекст цього вірша. Самобутність твору примножує й почутливе окреслення життєвого становища героя, що має значення додаткового поштовху його мрійному вдивлянню у небо.

Інтонаційно багатий, ритмічно послідовно витриманий, фолічно виразний, вірш Петренка «Дивлюся на небо...» не міг не привернути уваги музикантів, композиторів XIX століття. Можна припустити, що якісь спроби надати цьому віршу форми пісенної мали місце відразу по його публікації. Проте з усталеною, і до сьогодні добре знаною мелодією твір Петренка зустрічається в другій половині XIX ст. Беззаперечною залишається дана такими авторитетними й сумлінними дослідниками, як І. Єрофіїв та Г. Нудьга, констатація, що музику до вірша винайшла Людмила Александрова, а аранжування здійснив В. Заремба⁴⁷.

Роки народження й смерті Людмили Александрової на сьогодні не встановлено. Проте відомо, що у 1872 р. вона уже виступала як композитор, позаяк опублікована її батьком, поетом і драматургом, Володимиром Александровим, «малоруська оперетка» «За Немань іду» (Х., 1872) містила на титулці зазначення: «Пісні на фортепіано положила Людмила Ал-ва».

Те, що Людмила Александрова була автором музики на слова «Дивлюся на небо...», – в цьому одностайно сходяться всі дослідники, котрі торкалися музичного буття цього тексту. Але коли саме вірш Петренка здобув пісенне звучання, видобуте з фортепіано обдарованої вчительки музики? – на це питання відповіді поки що немає. Дослідниця українського романсу, оглядаючи пе-

⁴⁶ Українське народознавство. – Львів, 1994. – С. 254.

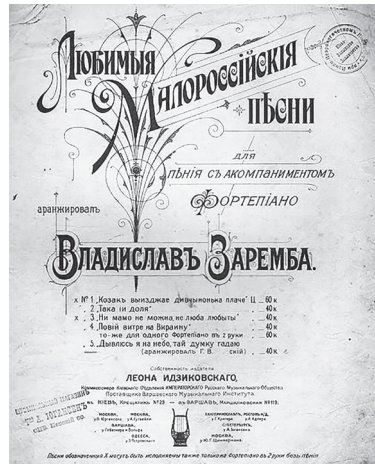
⁴⁷ Єрофіїв Ів. Матеріали до біографії В. С. Олександрова // Червоний шлях. – 1926. – № 9. – С. 253; Нудьга Г. А. Примітки // Пісні та романси українських поетів: У 2 т. – К., 1956. – Т. 2. – С. 333.

ріод 80-90-х років XIX ст., зазначає, що вже в цей час «популярними на Західній Україні» були «пісні-романси Л. Александрової, дочки харківського поета В. Александрова («Дивлюсь я на небо» та ін.)»⁴⁸. Враховуючи існування певного часового проміжку, який у той період зазвичай потрібен був, аби якийсь культурний набуток, досягнутий в одній частині України, став знаним в іншій, із Харкова чи Києва сягнув Львова, можна висловити припущення, що первісний варіант створеної Л. Александровою пісні виник прибізно всередині 70-х років.

У творчості Владислава Заремби (1833-1902), вчителя музики в Києві, якому належить більш докладна обробка написаної Л. Александровою мелодії, робота над «Дивлюся на небо» належить, очевидно, до кращих його надбань. Так, дослідник, досить критично оцінюючи оригінальні фортепіанні п'єси Заремби, все ж у загальному твердить: «Заслуговує на увагу цикл пісень Заремби на тексти “Кобзаря” (Т. Шевченка. – М. Б.) та ін., багато з яких були популярні не тільки в Україні, але й далеко за її межами. Особливо показові з них – “Така її доля” (із балади “Причинна” Т. Шевченка. – М. Б.), а також “Дивлюсь я на небо” (на слова М. Петренка); це своєрідна суміш народнопісенних інтонацій та інтонацій стилізованого міського романсу»⁴⁹.

Поза сумнівом, музика, створена цими композиторами, виявилася напрочуд вдалою, відповідною суті й настрою віршового тексту. Вокальні особливості твору надають можливості його виконання й інтерпретації для широкого діапазону голосів – і ліричного тенора, і

⁴⁸ Булат Т. П. Солоспіви // Історія української музики: У 6 т. – Т. 2. – К.: Наук. думка, 1989. – С. 283.

⁴⁹ Ольховський Андрій. Нарис історії української музики. – К.: Музична Україна, 2003. – С. 273–274.

баритона, і баса. Доступна пісня і звичайному виконанню у культурному побуті; у народному середовищі вона стала «своєю», незважаючи на те, що складом і стилем відчутно відмінна від типової народнописенної лірики (критерії пісенності у ХІХ столітті розвивалися і змінювалися, відтак у розряд «народних» пісень переходило чимало сучасних літературних текстів).

Уже наприкінці ХІХ ст. «Дивлюсь я на небо» – як пісня, до того ж (тут уже, з огляду на попередню історію публікацій тексту, не будемо дивуватися) без зазначення імені автора – друкувалася в збірниках українських пісень, виданих у Москві, – «Молодий Черноморець» (1889) та «Украинский Кобзарь» (1889, 1898). Про велику популярність «Дивлюсь я на небо» ведуть мову і дискографи, засвідчуючи, що на початку ХХ ст., з 1902 до 1912 р., ця пісня не менше десяти разів була записана на грамплатівки різних фірм («Пате», «Gramophone», «Zonophone» тощо) у виконанні М. Северського, А. Лучинської, оперного співака Тимофія Піддубного та ін.

У ХХ столітті можна спостерігти подиву гідне виконавське ширення цієї пісні на слова М. Петренка. Вона заявляє свою неодмінність на всіх рівнях і майданчиках музично-культурного життя – від домашнього застілля до найпрестижніших залів і сцен. Неможливо перерахувати навіть найвідоміших співаків, які в Україні та за її межами зверталися до «Дивлюсь я на небо». Серед них, приміром, такі імена, як Модест Менцинський, Іван Козловський, Борис Гмиря, Дмитро Гнатюк, Микола Кондратюк, Анатолій Солов'яненко, Муслім Магомаєв, Йосип Кобзон, Олександр Малінін, Ігор Борко, Володимир Гришко, Лучано Паваротті. Точно й проникливо, в аспекті свого фаху, висловився про цю пісню один з кращих її виконавців Дмитро Гнатюк: «Скажу відверто, що ця пісня вражає, коли її співати з душею і коли її співати правильно, не показуючи голос, а показуючи, яка в цій пісні закладена душа»⁵⁰.

Дослідники життя й творчості Петренка з-поміж багатьох випадків звернення до цієї пісні виділяють особливий факт її виконан-

⁵⁰ Цит. за: Петренко О.Є., Шабанова В.М. Михайло Миколайович Петренко – 200 років безсмертя. – К.: Кий, 2017. – С. 130.

ня – у серпні 1962 р. на борту космічного корабля «Восток-4». Тоді цю пісню – «дужим і чистим голосом» – проспівав перший космонавт України Павло Попович, подарувавши її генеральному конструктору С. П. Корольову, для якого вона була улюбленою⁵¹. Справді, завдяки співу П. Поповича пісня «Дивлюсь я на небо» стала першою в світі піснею, яка зазвучала в космосі.

Десь із середини ХХ ст., насамперед завдяки зусиллям українських літературознавців та музикознавців, ім'я поета Михайла Петренка тривко, справедливо й законно, з'єдналося (возз'єдналося!) з назвою цієї пісні – і на дисках, і у збірниках пісень та романсів, і в художньо-літературних та історико-літературних виданнях (тенденцію до точної авторської атрибуції твору та підкреслення його особливої ваги у набутку поета означив збірник «Пісні і романси українських поетів», упорядкований Г. Нудьгою, виданий 1941 р.). Сьогодні не тільки вчений фахівець, а й широкий читач, глядач, слухач, зачарований піснею «Дивлюсь я на небо», знає і з повагою називає прізвище поета, котрий створив її текст. В єдності психологічно проникливого тексту та виразної мелодії вона стала одним із символів глибоко-настроєвої української пісенності.

Минуло ось уже 175 років з часу першої публікації вірша Михайла Петренка «Дивлюся на небо...». І як поетичний текст, і як пісня цей твір Петренка продовжує жити, схоже, якраз зараз перебуває у розповні своєї притягальної дії. Із покликанням на образні формулювання, винайдені поетом, можемо твердити: самому творові, у якому збережена найістотніша частка душі поета, дісталися для небесного льоту ті «крилля», про які мріяв герой вірша, власне, сам поет.

Микола Бондар,
кандидат філологічних наук,
провідний науковий співробітник,
завідувач сектора класичної української літератури
Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України

⁵¹ Там само. – С. 134.

ДИВЛЮСЯ НА НЕБО ТА Й ДУМКУ ГАДАЮ...

Михайло Миколайович Петренко (народ. 1817, ймовірно в Слов'янську, Ізюмського повіту – 25.12.1862 (за ст.с.), Лебедин, зараз Сумської обл.) – поет-романтик першої половини ХІХ століття.

У 1837–1841 роках навчався на юридичному факультеті Імператорського Харківського університету, після закінчення якого служив в установах, підпорядкованих Міністерству юстиції.

На сьогодні збереглося небагато його віршів, серед них всесвітньо відомий «Дивлюся на небо та й думку гадаю...», який став популярним романсом (музика Л. Александрової, пізніше аранжування В. Заремби). Деякі його вірші, такі як, наприклад, «Туди мої очі...», «Хоче хвиля по Осколу...», лягли в основу народних пісень.

За життя поета вірші було надруковано в альманахах «Сніпъ» (1841), «Молодикъ» (1843) та «Южый русскій зборникъ» (1848).

Помер у чині колезького асесора, обіймаючи посаду повітового прокурора в м. Лебедині Харківської губернії, де й похований.

Дивлюся на небо та й думку гадаю:
Чому я не сокіл, чому не літаю,
Чому мені, Боже, ти криллів не дав?
Я землю б покинув і в небо злітав!
Далеко за хмари, подальше од світу,
Шукать собі долі, на горе привіту
І ласки у зірок, у сонця просить,
У світі їх яснім все горе втопить;
Бо долі ще змалу здаюся не любий,
Я наймит у неї, хлопцюга приплудний;
Чужий я у долі, чужий у людей:
Хіба ж хто кохає нерідних дітей?
Кохаюся лихом, привіту не знаю,
І гірко, і марно свій вік коротаю;
І в горі спізнав я, що тільки одна –
Далекеє небо – моя сторона.
І на світі гірко; як стане ще гірше,
Я очі на небо, – мені веселіше!
І в думках забуду, що я сирота,
І думка далеко, високо літа.
Коли б мені крилля, орлячі ті крилля,
Я землю б покинув, і на новосілля
Орлом бистрокрилим у небо польнув,
І в хмарах навіки од світа втонув!

ПЕРЕКЛАДИ

Албанська мова

Агрон Туфа (алб. **Agron Tufa**) (нар. 01.04.1967, м. Дібра, Албанія) – албанський поет, прозаїк і перекладач.

Вивчав філологію в Тиранському університеті, після закінчення якого у 1990-х в Москві вивчав теорію перекладу, де захопився роботами Йосипа Бродського. Після повернення до Албанії почав працювати в літературному журналі «E për-7-shme», потім видавав газету «Alef», об'єднуючи молодих албанських письменників.

2008 року захистив докторську дисертацію з теорії перекладу на історико-філософському факультеті Тиранського державного університету. Зараз викладає літературу в Тиранському державному університеті та в приватному університеті «Bedër» («Hëna e Plotë»), працює редактором газети «FjalA» («Слово») та директором «Інституту досліджень злочинів і наслідків комунізму» («Instituti i Studimeve per Krimet dhe Pasojat e Komunizmit»).

Раніше перекладав албанською російських письменників: Анну Ахматову, Осипа Мандельштама, Бориса Пастернака, Андрія Платонова, Михайла Булгакова, Володимира Набокова і Володимира Сорокіна.

Спираючись виключно на український текст оригіналу «Дивлюсь я на небо», зберігши риму і ритм і всі інші просодичні особливості мови, перекладачем було створено приємну версію за змістом і звучанням.

Mendueshëm shoh qiellin dhe nis ëndërroj

Mendueshëm shoh qiellin dhe nis ëndërroj:

Përse s'jam sokol, përse s'fluturoj,
Përse, Perëndi, ti flatra s'më dhe?
Shigjetë të flatroja drejt qiellit pa rë.

Tej reve të zeza, larg nga kjo botë,
Të lyp tjetër fat, pa plagë e pa lotë,
Të lyp lumturinë tek dielli dhe yjtë,
Dhe brengat e mia të dliren në dritë.

Ters shortin e pata qysh në mituri,
Shegert qesh për të, fëmijë pa shtëpi,
I huaj për fatin dhe për njerëzinë:
Se kush i do vallë fëmijët jetimë?

Përqaftë me mjerimin unë bie të fle,
Në skamje, trishtime unë jetën e shpie,
Fat tjetër në jetë për mua s'do ketë –
Veç qiellit të largët - shtëpi të vërtetë.

Ndodh brenga për pak bef lehtësohet, –
Sapo shoh qiellin, shpirti më ngrohet.
Harroj atëherë që unë jam jetim,
Drejt qiellit mendimi nxiton fluturim...

Krahë shqipje të kisha, durim e fuqi,
Ta braktisja tokën për një vis të ri
Dhe qiellin të çaja - shqiponjë e lirë –
T'i thoja k'so bote përjetë lamtumirë!

Англійська мова

Люба Гавур (США) – письменниця, перекладач. Народилася 1957 року в Клівленді (Огайо, США), куди у 1949-му емігрували її батьки, повоєнні втікачі. Вищу освіту здобула в Кент-Стейтському університеті, закінчила факультет слов'янських мов і літератур у Торонтському університеті. Пізніше в Кентському університеті здобула спеціальність магістра з бібліотекарства. Жила і працювала в Торонто, Нью-Йорку, Празі та Києві, але з 1988 року мешкає у США (м. Кент, Огайо).

Пише поезії англійською та українською мовами. Перекладає з англійської українською й навпаки. Публікувалася в багатьох друкованих та інтернет-виданнях, зокрема в українських журналах «Сучасність», «Кур'єр Кривбасу», американській газеті «Casper Star Tribune», польсько-англійському часописі «deKadentzyna».

За поширення знань про українську літературу в англomовному світі, майстерні переклади та власну поетичну творчість стала лауреатом Літературно-мистецької премії ім. Пантелеймона Куліша (2013), лауреат міжнародної премії ім. Миколи Гоголя «Тріумф».

Член Міжнародної літературно-мистецької академії України.

Watching the sky and thinking a thought

Watching the sky and thinking a thought:
Why am I not a falcon? Why am I not flying?
Why, Lord, have you not granted me wings?
I would the earth forsake and fly to the heavens.

Far beyond the clouds, further from earth away,
To seek my fate, welcoming grief,
And from the stars seeking mercy, from the sun begging care
To bathe in their light, to drown sorrows therein.

For since childhood fate seems unkind,
An orphan I am, a misguided waif straying;
Ill-fated I am, a stranger midst people;
Does anyone after all love alien children?

I embrace cold misfortune, know not any welcome
And bitterly, uselessly while away my years
And in grief I've discovered that there is only one –
I embrace cold misfortune, know not any welcome
The far-away heavens – my hearth and my home.

On earth it is bitter, and when it becomes worse –
My eyes reach toward heaven and all becomes better!
In my thoughts I forget that an orphan I am.
And thoughts hover and flutter and fly high beyond.

If only I had wings, like an eagle's those wings,
I'd abandon the earth and for new horizons
Toward home as an eagle, an eagle swift-winged,
I'd dive in the heavens
And in clouds forever from earth I would drown!

Арабська мова

Абдельвахаб Аззаві (Сирія, Німеччина) – відомий арабський поет та перекладач.

Народився у 1981 році в Дамаску (Сирія). Нині мешкає і працює в Німеччині. Член Письменницької асоціації Сирії. Почесний член ПЕН-клубу Німеччини. За професією – хірург-офтальмолог. У 2008–2009 рр. редагував випуски журналу «Аль-Адаб». Публікує вірші та статті у газетах «Аль-Кудс Аль-Арабі», «Аль-Нахар» та інших знаних арабських виданнях.

Учасник багатьох міжнародних фестивалів, зокрема «Молоді європейські та середземноморські діячі мистецтв» (Скоп'є, Македонія, 2009).

Перекладає вірші українською, французькою, німецькою та російською мовами з англійської та навпаки.

Перша книжка «Випадковий смуток» вийшла в Сирії у 2006-му. Друга збірка, «НОТА – небеса свободи», за участі Омара Хазека (Єгипет), Нікі д'Аттома (Італія) і Тьяго Патрисіо (Португалія), побачила світ у 2012-му в Єгипті.

До третьої книжки «Мозаїка облоги», надрукованої в Бейруті (Ліван), увійшли щоденники, статті, сни... Це спроба чуттєвого відображення стану людини під час облоги; розповідь про те, як змінюється її сприйняття світу й спосіб життя. Готується до друку четверта книжка – «В'язниця», в основі якої – численні інтерв'ю з колишніми в'язнями, вірші, бувальщини, сни.

Член Міжнародної літературно-мистецької академії України. Лауреат Міжнародної літературної премії ім. Миколи Гоголя «Тріумф».

مراقباً السماء تخطرنى فكرة

مراقباً السماء تخطرنى فكرة:
لماذا لست صقراً؟ لم لا أطيّر؟
لماذا، يا إلهي، ألم تمنحني جناحين؟
سأهجر الأرض وأحلّق نحو السماوات
بعيداً خلف الغيوم، أبعد عن الأرض
لأبحث عن قدرتي، مرحباً بالحزن
مستجدياً الرحمةً من النجوم، والاهتمام من الشمس
سأستحم في أضوائها، وأدفن أحزاني هناك
منذ طفولتي بدا القدر غير ودودٍ
يتيمّ أنا، لقيطٌ تائهٌ مُضللٌ
سيء الطالع أنا، وحيدٌ بين الجموع
هل أحبُّ أحدٌ في النهاية الأطفال الغرباء؟
أحضن سوء الحظ البارد، دون أي ترحيب
وبمرارةٍ ودون جدوى تمضي سنواتي بعيداً
بأسى عرفت أنني شخصٌ وحيد
أحضن سوء الحظ البارد، دون أي ترحيب
السماوات البعيدة – موقدي ومنزلي
على الأرض الوضع مرّ، وعندما يصبح الوضع أسوأ –
تصل عيناى السماء ويغدو الأمر أفضل
في خواطري أنسى أنني يتيمٌ
الأفكار تحلّق، ترفرف، تمضي إلى البعيد
لو كان عندي جناحان، كجناحي النسر
سأهجر الأرض لأفاقٍ جديدة
سامضي للوطن كنسر، كنسرٍ رشيقي الجناح
سأغوص في السماوات
سأغرق في الغيوم إلى الأبد بعيداً عن الأرض.

Башкирська мова

Гузаль Рамазанівна Ситдикова (баш. **Гүзэл Рамазан кызы Ситдикова**) (нар. 10.06.1952 р. у с. Інзер Белорецького району Башкирської АРСР) – башкирська поетеса, перекладач, громадський діяч.

У 1967 році, закінчивши восьмирічну школу, вступила до Белорецького педагогічного училища. Вищу освіту здобула в Челябінському державному інституті культури (1976–1980).

З 1989 до 1995 р. була головним редактором районної газети «Урал» Белорецького району. Тоді ж була обрана народним депутатом Верховної Ради Башкирської АРСР XXII скликання (1991–1995).

У 1995–2008 роках була депутатом Державної Ради – Курултаю Республіки Башкортостан 1–3 скликань, членом Громадської палати Республіки Башкортостан 1 скликання (2011–2012), головою Товариства башкирських жінок Республіки Башкортостан (2004–2011).

Друкується з 1976 року. Перша збірка віршів вийшла в альманасі «Йәш көстәр» («Молоді сили») у 1984-му. Переклала вірш, що викарбуваний на пам'ятнику «Скорботна мати» (м. Уфа). Раніше переклала башкирською мовою українську народну пісню «Ой у гаю, при Дунаю». Проводить активну громадську діяльність. Бере участь у редагуванні башкирської Вікіпедії та в інших проектах фонду Вікімедія.

Нагороджена Почесними грамотами Республіки Башкортостан (2002) та Державної Ради – Курултаю Республіки Башкортостан (2012), має подяку Ради Федерації і Державної Думи Російської Федерації (2005). Заслужений працівник культури Республіки Башкортостан (2007).

Асмандарға багып уйзарымды һүтәм

*Асмандарға багып уйзарымды һүтәм,
Ыласындай булып канат кагып үтәм,
Ниңә, Хозайым, кош түгелмен мин,
Күпме был ерзә йәш түгермен мин?*

*Әрнеүзәрәм ташып, һагыштарзан касып,
Узмыш тапһам ине, болоттарға ашып,
Йылыһын эзләп кояш-йондоззоң,
Иретер инем күңелдең бозон.*

*Бала сактан язмыш мине кага-һуға,
Ялыныслы хәлем, ялсылыкта уза,
Яттар алдында йөз һыуым түгәм,
Һыйзырмай һис кем, кайза ла үгәй.*

*Кайғы-хәсрәт баҫа, бәхетһезлек – корзаи,
Үстем шатлык күрмәй, әсенеүзәр юлдаи.
Үзәккә үтте ерзәге гүрем,
Тик күктәр мине якыны күрер*

*Сабырзарым бөтһә, йыһандарға бағам –
Йыуаныстарзы йыһандарзан табам,
Алыс-алыска хыялда осам,
Үкһезлегемдән күктәргә касам.*

*Теләк кабул булып, осам бөркөт коштай,
Канаттарым киреп, асмандарға аиһам,
Һис кайтмаҫ инем бүтән был ергә,
Болот әсенә батып гүмергә!*

Башкирська мова

Лілія Зайнулівна Каїпова (псевдонім – **Лілія Сакмар**) (нар. 3 жовтня 1962 р.) – башкирська поетеса, драматург, перекладач, журналіст. Член Спілки письменників Республіки Башкортостан і РФ, член Спілки журналістів Республіки Башкортостан і РФ, член Міжнародного літературного фонду.

Закінчила башкирсько-російське відділення філологічного факультету Башкирського державного університету. Працювала редактором журналу «Башкортостан кизи» і газети «Яшлек». Нині працює

редактором відділу журналу «Тамаша».

Автор п'яти книг (вірші, оповідання, драми, сценарії), автор слів понад 30 естрадних пісень («Уйнаһын курайкайым», «Диңгез», «Кабатлайым исемеңде», «Башкортостан», «Мөхәббәт», «Кыйыуһыз егет йыры», «Тормош-батырлык» та ін.), хорових циклів «Кара һәм ак араһында» («Між чорним і білим»), віршів турецькою мовою і перекладів, лібрето до опери «Урал батир», мюзиклу «Йондозло күпер» («Зоряний міст») тощо.

Ғәжәпләнеп күккә бағам, уйға талам:
Ниңә бөркөт кенә булып тыуманым,
Ниңә миңә пар канаттар бирмәнең,
Ерзе ташлап осор инем, хозайым!
Осор инем бик бейеккә, болоттарға,
Әрнеүзәрем ерзә тороп калырзар,
Яктыһында назлы таң һәм қояштың
Кайғы-хәсрәт, һағыштарым янырзар.
Бала сактан үз итмәне был язмышым,
Уға гелән өйһөз малай, ялсы булдым,
Яқындарым янында гел сит инем,
Кем йылмайып иркәләһен үгәй улды?
Кайғыларым дуҫка һанап, назға сарсап
Йәшиәй бирәм аһ-зарзарға сызап, түзеп,
Барыр йортом, инде беләм, берәү генә –
Ақ болоттар, назлы қояш, зәңгәр күгем!
Бында аһ-зар, бында кайғы! Бер мәлгә
Күккә бакһам, күтәрелә күңелем,
Үкһез йәтим икәнемде онотам –
Уйзарымда мин бәхетһез түгелмен!
Иңдәремдә канаттарым булһамы,
Ерзе ташлап осор инем бейеккә,
Етез бөркөт булып күкте қосормон
Күк қорамын мәңгелеккә төйәкләп!

Бенгальська мова

Мрідула Гош (бенг. *মৃদুলা ঘোষা*) – політолог, правозахисник, історик-міжнародник, поет, перекладач, журналіст, кандидат історичних наук і відома перекладачка української поезії.

Народилася в Колкаті, громадянка Індії. Працювала у представництві ООН, була головним редактором журналу «Eastern Economist», членом правління Міжнародного фонду «Відродження», очолює Східноєвропейський інститут розвитку та є кореспондентом щоденної індійської газети.

Вона є автором та редактором багатьох міжнародних та українських публікацій і аналітичних звітів, зокрема, автором першого перекладу творів української літератури мовою бенгалі. У 2011 році за її участі було видано антологію «Україна альпона – Український візерунок», до якої увійшли твори 28 українських поетів від давніх часів до сучасності. 2012 року вийшов друком переклад драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня». Володіє багатьма мовами, її перу належать численні переклади поезії з східноєвропейських мов, зокрема болгарської, македонської, польської, словацької. З дитинства займалася мистецтвом індійського класичного танцю і театру, виступала на професійній сцені, є постановником-хореографом і режисером.

Ініціювала створення Центру Тагора в Україні та численних мистецьких проєктів. У травні-липні 2012 р. вела серію авторських програм «Про світ» на телеканалі ТВі.

Підтримує розмаїття та діалог культур, активно виступає за територіальну цілісність України і засуджує російську агресію в Україні.

আকাশ পানে চেয়ে আমি ভাবি মনে মনে

আকাশ পানে চেয়ে আমি ভাবি মনে মনে -
হলেম না কেন চিল, কেন উড়তে পারি নে,
কেন আমায়, হে বিধি, দাও নি ডানা দুটি?
উড়ে যেতেম নীলাকাশে ছেড়ে ক্ষেত-মাটি।

পেরিয়ে মেঘ, উড়ি দূরে, ভুবন হয়ে পার,
সুখের খোঁজে ফিরি, বুকে বেঁধে দুখের ভার,
দয়ার ডালি ভিক্ষা মাগি রবি তারার কাছে,
ঘুচবে ব্যথা এমন আলো তাদেরই যে আছে।

ছেট থেকে সয়েছি নিয়তির হেলাফেলা,
হলাম তারই দাস, ছাই ফেলতে ভাঙা কুলা;
সকলের কাছে পর, নেইকো আপন কিছু
কে বা করে স্নেহ, আমি অনাথ পরশিশু?

ভগ্ন প্রেমে না জেনেছি আদর করে কয়,
নিশানহারা এ জীবন করি অপচয়,
দুখের সাগরে ডুবে বুঝি, আছে শুধু ঐ -
সূদূর দূর ঘন নীল - সেখানে আমার ঠাই।

জটিল ভুবনে বাড়ে যত বেদনা প্রবল, -
আকাশের দিকে চেয়ে পাই প্রাণবল!
ক্ষণিকের তরে ভুলি, অনাথ যে আমি,
কল্পনার ফানুস ভাসে উর্ধ্বগামী।

থাকত যদি দু খানা, চিলের মত ডানা,
ভূমি ছেড়ে পেতাম নীড়, নবীন আস্তানা
দুবস্ত চিল হয়ে ঝাঁপিয়ে শূণ্যের কোলে
জগত ছাড়ি চিরতরে মেঘের আড়ালে!

Болгарська мова

Димитр Христов (болг. **Димитър Христов**) – болгарський поет, драматург, перекладач, бард.

Народився 17 травня 1957 р. у місті Благоевград, Болгарія. Закінчив філологічний факультет Софійського університету ім. Св. Климента Охридського. Працював головним редактором газети «Болгарський письменник», завідувачем відділу літератури в газеті «Пульс», автором і ведучим телевізійної програми «Час для поезії», на багатьох керівних посадах в інформаційній та видавничій галузях. Він є автором дев'яти поетичних збірок, аудіоальбома з авторськими піснями, а також

книги п'єс. Член Спілки болгарських письменників. Лауреат міжнародних літературних премій. Добірки його віршів у перекладі українською мовою публікувалися в часописах «Молодь», «Всесвіт», «Літературна Україна», «Дніпро» та інших. 2012 року в луцькому видавництві «Твердиня» за участі дружини поета Анни Багряної в перекладі з болгарської вийшла збірка поезій Димитра Христова «Крізь кордони».

Він перекладає зі слов'янських мов, зокрема переклав і був упорядником антології «Нова українська поезія» (Софія-Варна, 2012), а також окремих збірок сучасних українських поетів та добірок класиків української поезії: Григорія Сковороди, Тараса Шевченка, Лесі Українки.

Хочеться також зазначити, що болгарсько-українське творче подружжя Димитра Христова і Анни Багряної одним із перших підтримало громадську ініціативу до 200-ліття Михайла Петренка. Албанський, бенгальський і вірменський переклади українського поетичного шедевр у саме завдяки їхньому сприянню побачили світ.

В небето се вирам и мисъл в мен бликна

В небето се вирам и мисъл в мен бликна:

Да бях аз сокол и да можех да литна,
защо не ми даде, ти, Боже, криле,
да имам небе, вместо тебе, поле?

Зад облаци, горе, над земния пъкъл
аз щастие търся, прощавайте мъки;
и ласките звездни, и слънцето в миг
разтапят тъгата със своя светлик.

Защо ли съдбата от малък ме мрази,
наемник съм неин и блуден хайлазин;
за радости чуж и за хората чужд,
та кой ще обича сирота досущ?

Прегърнал бедата, добър ден не зная,
напразно във време горчиво блуждая
и в мъки узнах, че е само една
далечната моя небесна страна.

Във времето мрачно, щом стане най-тежко,
аз гледам в небето, така ми е смешно!
Забравям, не мисля, че бил съм сирак
и мислите светли политат над мрак.

Да имах орлови крила да разперя,
далеч от земята аз бих се преселил.
Да бях аз орел, вместо земен човек,
потънал бих горе в простора навек!

Верхньолужицька мова

Доротея Шолчина (Шолце) (Dorothea Šoćina (Scholze)) – верхньолужицька і німецька письменниця, перекладач, редактор.

Народилася в 1953 році. Виросла в Саксонії. Вивчала славістику в Лейпцизькому університеті (1972–1976).

Пише оповідання та вірші верхньолужицькою і німецькою мовами для дорослих і дітей. У 1996-му вийшли її поезії для малечі, а в 1999-му вона опублікувала свою першу збірку оповідань «Звивисті доріжки». Її твори з 1976-го широко представлені в журналах і антологіях у Німеччині та за кордоном,

а також у публікаціях верхньолужицького видавництва «Domowina», де до 1988 р. працювала редактором. Німецько-лужицький народний театр, де у 2004–2006 рр. працювала завідувачем літературної частини, поставив у її перекладах кілька вистав.

Переклади з німецької, польської, словацької, сербської, хорватської та української мов друкували в лужицьких журналах і антологіях. Твори письменниці публікувалися німецькою, польською, українською, чеською, словацькою, фінською та сербською мовами.

Вона є членом лужицької Спілки діячів мистецтва, Спілки письменників Німеччини, Наукового товариства «Maćica Serbska» та Міжнародної літературно-мистецької академії України.

Лауреат Міжнародної літературної премії ім. М. Гоголя «Тріумф» (Україна, 2016). Нагороджена Почесною грамотою Національної спілки письменників України (2016).

Hdyž do njebjes wšón zamysleny hladam

Hdyž do njebjes wšón zamysleny hladam,
Preč čehnje mje, za dalokosću tradam:
Čom' njejsy, mój Božo, mi křidle dať?
Kaž sokoľ bych zběhnył so, wotlećał.

Za mróčelemi, daloko wote swěta,
Bych pytał sej tróšt, hdžež mje strowje wita,
We hwězdach wo lubosć so pomodlił
A ból w swětle slónca wšu potepił.

Dónt přichilny njebě mi, maľemu džěsću:
Běch wotročk a bjezdomny hólčec – něť zwěsću:
Tu cuzy běch ludžom a wosudej.
Štó lubuje džěčo, kiž swoje njej'?

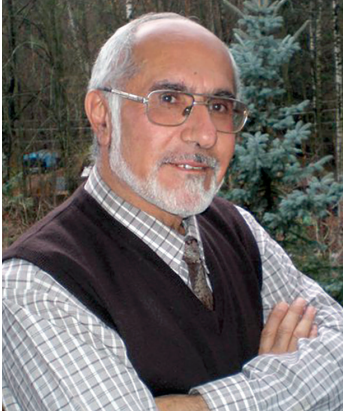
Wot horja a bědy wšón zasypany,
A ze styskom čas mój je přeparany,
Dónt lěpši mi njejiwa w žiwjenju:
Mi domizna njebjo je – tam ja chcu!

Hdyž tyšnošć mje njejacpy přemóžuje,
Dže pohlad mój k njebju, so rozjasnjuje,
Da zapomnju chwilku: sym syrota.
Juž mysl mi lěta do wysoka.

Haj, měť-li ja křidliska sylnoh' worjoła,
Bych wopuščil zemju, so zasydlił znowa:
Kaž worjoľ bych spjerchnył, z křidłami bił
A w mróčeli bělej so podnuril.

Вірменська мова

Левон Рафікович Блбулян – вірменський поет, перекладач. Член Спілки письменників Вірменії (1986).

Народився 15 червня 1949 р. у м. Камо (нині – м. Гавар області Тегаркунік), що у Вірменії. Закінчив Єреванський сільськогосподарський інститут, потім – Вищі літературні курси при СП СРСР у Москві.

Працював у літературній пресі, був власним кореспондентом республіканського радіо в Севанському районі.

Редактор культурних програм громадського радіо. Публікує свої вірші в

літературній пресі, займається перекладами (Анна Ахматова, Владислав Ходасевич, Володимир Висоцький). Пісні на його слова створили композитори К. Орбелян, А. Аджемян, Р. Амирханян, М. Вартазарян.

Разом з сестрою – актрисою і композитором Жанною Блбулян – випустив диск «Розіпнуті серця» (2003).

Вибрані пісні на слова Л. Блбуляна знайшли місце на диску «Сонячний дощ» (2004).

Високу оцінку перекладу українського шедевр Левонем Блбуляном дав вірменський літератор Гурген Баренц, який писав: «Це високохудожній переклад романсу з дотриманням його формальних особливостей: суміжного римування, інтонації, виразних засобів і поетичних образів... Можу з чистою совістю рекомендувати переклад Левона Блбуляна для публікації в збірнику – як один із найкращих перекладів українського романсу».

Див. також примітку 1 на стор. 101–102.

ՆԱՅՈՒՄ ԵՄ ԵՐԿՆՔԻՆ ...

Նայում եմ երկնքին ես՝ խոհերի տրված.
Ինչու՞ հավք չեմ, ազատ բազե՛ մի թևաբաց,
Ինչու՞, Տեր, դու ի՛նձ էլ չես շնորհել թևեր,
Որ թողած երկիրն այս սավառների դեպ վեր:

Անպերի՛ց էլ անդին, այս աշխարհից հեռու՝
Բախտ փնտրելու, վիշտն ու ցավն իմ մոռանալու,
Մեր խնդրելու աստղ ու արեգակից անշեջ,
Վշտերն իմ մարելու նրանց լույսերի մեջ:

Ծնված օրից է դեռ բախտն ինձանից խոռվ.
Նրա ծառա՛ն եմ ես, անտեր մի ո՛րք՝ մոլոր:
Նա՛ իմ հանդեպ միշտ չար, մարդիկ՝ պաղ ու օտար.
Ո՞վ կարող է, ախր, խորթ գավակին սեր տալ:

Բախտից հար հալածված՝ մի լավ օր չեմ տեսնում,
Դառնությունս լի են սև իմ օրերը անցնում:
Ու չարքաշ այս կյանքում ես հասկացա մի բան՝
Երկի՛նքն է լոկ ինձ տուն ու միակ օթևան:

Դա՛նն է կյանքն այս ու երբ ավելի՛ դառնանա,
Կնայեմ՝ երկինք, ու սիրտն իմ կըզոհանա.
Չեմ հիշի, որ բախտի ընտրյալ գավակ չեմ,
Բա՛րձր ու դեպ հեռո՛ւ մտքերն իմ կթռչեն:

Ա՛յ թե ունենայի արծվի թևեր հզոր,
Կչվեի ընդմիշտ երկրից այս մեղավոր.
Վսեմ մի ճախրանքով, թևերս լայն բացած՝
Կսուզվեի կանչող ամպերի գիրկն անդարձ:

Грузинська мова

Рауль Чілачава (гр. რაულ ჩილაჩავა) - видатний грузинський та український поет, перекладач, літературознавець, дипломат, доктор філологічних наук, професор, академік Академії національних і соціальних відносин Грузії, почесний доктор Академії наук Латвії, заслужений діяч мистецтв України, член Спілок письменників Грузії, України, Латвії, Міжнародної асоціації письменників і публіцистів, член Спілки театральних діячів України, Міжнародної літературно-мистецької академії України та ін.

Народився 15 травня 1948 р. у селі Чітацкарі Зугдідського району Грузії. В 1967–1970 рр. стажувався в Київському державному університеті ім. Т. Шевченка, де вивчив українську мову й літературу, після чого присвятив себе повністю поетичній творчості, перекладацькій, науково-дослідницькій і громадській діяльності в галузі українсько-грузинських відносин. У 1986-му взяв участь у ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи. З 1992-го працював заступником міністра України у справах національностей, міграції та культур, заступником голови Державного комітету у справах національностей та міграції, професором провідних університетів України. У 2005–2010 рр. був Надзвичайним і Повноважним Послом України в Латвії.

Йому належить найбільше зібрання українських перекладів грузинської поезії – від фольклору до сьогодення, включаючи антологію «100 українських поетів», яка вийшла в Тбілісі, він – автор поетичних, перекладацьких, наукових та публіцистичних видань, перекладав Тараса Шевченка, віршів Лесі Українки, Івана Франка, Григорія Сковороди та інших українських класиків і сучасних поетів. Досконало вивчивши українську мову, він переклав твори видатних грузинських поетів.

Удостоєний звання й золотої медалі «Подвижник грузинської культури». Лауреат міжнародних і національних премій, відзначений багатьма державними нагородами.

ავჩერებივარ ცისკიდეს და ამგვარ ფიქრებს ვბედავ:
რატომ არა ვარ არჩივი, რატომ არ დავფრენ, ნეტავ,
რატომ არ მომეც, უფალო, მე ფრთები სანავარდო?
მიატოვებდი მიწას და ცაში ვიფრენდი მარტო.

ამ სოფლისაგან სადმე შორს, სადმე ღრუბლების მიღმა
ჭირ-ვარამს გამოქცეული მე ვიპოვიდი იღბალს,
აღერსს შევთხოვდი ვარსკვლავებს, აღერსს შევთხოვდი მზეს და
ჩემს მწუხარებას ჩანთქავდა შორი ციავი ზესთა.

ამითვალწუნა ბედმა და არ მჰყო სიკეთის ღირსი,
მე მისი ხელის ბიჭი ვარ, მოჯამაგირე მისი:
მე ბედისათვის უცხო ვარ, ხოლო კაცთათვის - მლილი,
ვის ჰყვარებია ამქვეყნად სხვისი ბედკრული შვილი?

დავუძმობილდი ვაებას, გავჰმზერ მომავალს წყენით,
დარდით და ვაი-ვავლახით გამყავს ცხოვრების დღენი,
უბედურებას შეჩვეულს მანიშნებს სიმწუხარე,
რომ შორეული ზეცაა ჩემი მშობელი მხარე.

ეს მწარე ყოფა ხვალ უფრო გამიმწარდება, მჯერა,
მე მხიარული მაშინ ვარ, როცა ცას სწვდება მზერა!
ფიქრებში გადაგივიწყებ, რომ დავალ უდედმამო,
ლაჟვარდებს გადაევლება ფიქრი ნეტარი, ამო.

მე რომ ის ფრთები მაღირსა, ო, ის არჩივის ფრთები,
ვით ზეცის ახალმოსახლე, მიწას დავთმობდი ნებით,
როგორც ფრთამალი არჩივი, ავიჭრებოდი მაღლა,
საწუთროს გამოქცეული შორს ვიქნებოდი ახლა!

Іврит

Антон Павлович Паперний – ізраїльський перекладач. Перекладає сучасну українську поезію, російську класичну поезію на іврит, а також перекладає українською з івritу.

Народився 25 листопада 1971 р. у Харкові. На постійне місце проживання до Ізраїлю переїхав у 1991-му.

Він належить до тих людей, «...які створюють обличчя української літератури за кордоном, доносячи до зарубіжного читача твори наших прозаїків та поетів. Він – один з найкращих перекладачів на

іврит, причому перекладає він здебільшого поезію, і, здебільшого, – дуже не просту для перекладу», – писала в 2011 році поетеса А. Хромова.

Серед сучасних українських поетів, вірші яких ним перекладено на іврит, – Ю. Андрухович, Д. Павличко, Е. Андіївська, Л. Степовичка, К. Калитко, М. Максим'як, Л. Якимчук, І. Потьомкін та ін. Деякі з цих перекладів було опубліковано. Є серед перекладів Антона Паперного й вірші українських класиків – Т. Шевченка, Л. Українки та П. Тичини.

З російської перекладав О. Пушкіна, К. Бальмонта, В. Маяковського, поетів Срібного віку.

За підрядником з таджицько-єврейської мови перекладав поета Мухіба (Мордехай Бачаєв, 1911–2007), збірка віршів якого вийшла 2011 р. за підтримки Інституту ім. Їцхака Бен-Цві. Антон Паперний переклав українською мовою добірку віршів з цієї книги, опубліковану 2012-го у часописі «Січеслав».

Див. також примітки 2 і 3 на стор. 102–103.

שלחתי מבט לשמים

שלחתי מבט עגמומי לשמים:
אבוי, איני עיט ואין לי כנפים!
מדוע אברות לא נתת, אלי?
לרום הרקיע הייתי ממריא.

במעוף השמים הייתי מגביה,
הייתי שוכח תלאות ברקיע.
כוכבי השמים בשחק הרום
היו מטביעים כל מכאוב באורם.

משחר ימי גורלי כה שונאני,
הוא רק מתנכל לי ולא לאהבני.
אני זר לכל, זה הצער הרב:
יתום אסופי בעולם מי לאהב?

כי רק טרדותי אהבוני, אין אושר,
כאילו דרכי מתפתלת בחושך,
ורק במרומים לי תהיה מכורה,
מפלט מכל צער אמצא בצרה.

כשמר ללבי, כשאבדה התוחלת,
אשא את עיני אל רקיע התכלת.
שוכח אני שנשארת יתום,
אם רק מחשבתי ממריאה לה לרום.

הו, אילו היו לאומלל כנפי עיט,
הייתי ממריא אל מרום השמים,
מעל העבים אז הייתי נמלט
מכל מתלאות עולמנו לעד.

Іспанська мова

Галина Ес (Шитікова), або **Галина Шитікова де Ескобар** – поетеса і педагог, перекладач.

Народилася у Тверській області Росії, де закінчила університет. Нині мешкає в Болівії (Латинська Америка), у місті Кочабамбе. Працює викладачем у державному університеті Сан Симон. Автор кількох поетичних книг, член Міжнародної літературно-мистецької академії України.

Mirando al cielo estaba soñando-
Ser águila libre entre nubes volando.
¿Porque, Dios mío, no tengo mis alas
Dejar esta tierra con todos sus males?

Volar sobre nubes a lejanos países,
Buscar mi destino sanando heridas,
Pedir el cariño del sol, las estrellas
En su luz olvidando de todas mis penas.

Soy extraño al destino, extraño a la gente
¿Quién ama con el alma al hijo ajeno?
Siervo fui hecho sin hogar ni camino
Soy extraño al mundo y al destino.

Al entrar al sueño-me abraza la pena,
Las vidas felices a mi son ajenas.
No voy a tener yo otro destino
El cielo lejano es mi casa nativa.

Y si la tristeza a mi vencería
Miraría al cielo y con la alegría
Mis pensamientos vuelan arriba.
Olvidando las faltas y al destino.

Quisiera tener yo las alas fuertes
Dejar esta tierra y las malas suertes,
Ser águila libre y en el cielo volar
En las nubes tan blancas podría nadar.

Казахська мова

Гюльнар Муканова – кандидат історичних наук за напрямком «Загальна історія», доцент кафедри видавничо-редакторського та дизайнерського мистецтва Казахського національного університету ім. аль-Фарабі, м. Алмати, Казахстан. Публіцист, член Спілки журналістів Казахстану, відповідальний редактор журналу «Айкап». Автор кількох монографій, підручника, навчальних посібників, понад 150 статей.

*Аспанға қарап, мен терең ойланамын:
Неге Сұңқар болып мен самғамаймын?
Маған, Жаратқан ием, қанат неге жоқ?
Мен жерді тастап, аспанға ұмтылар ем.*

*Бұлттарды астам, әлемнен тыс кетер ем,
Тағдыр іздеп, қайғы сәлем мен мейірімді
Жұлдыздар мен күннең сұрар ем.
Олардың аясында қайғымды батырар ем.*

*Бала кезімнен байқадым, керексізбін,
Мен құлмын, баспанасыз жетім баламын;
Тағдырға да, адамдарға да бөтенмін:
Тумаған балаларды сүйетін кім бар?*

*Қайғымен ортақпын, сәлем де білмеймін
Ащы мен тұщы өз өмірім сүремін
Ал мен қайғыдан бір анық түсінгенім –
Алыста аспан тек менің жақтасым.*

*Өмірім нашар, бұдан да нашарласа –
Мен көкке көзімді тігем, әлділеші!
Қиялға кетсем, жетімдік ұмытылады,
Ойым да алыс, жоғары самғайды.*

*Менде қанатым боп, қырандай ұшар ем,
Мен жерді тастап, қоңысты аударар ем
Мен зымырап аспанға тік ұмтылар ем,
Бұлттарға батып мәңгі әлеммен қоштасар ем!*

Кримськотатарська мова

Майє Абдулганієва (псевдонім – **Maye Safet**) – сучасна поетеса.

Народилася в Криму в 1972 р., мешкає в Сімферополі. Пише вірші трьома мовами: рідною – кримськотатарською, українською та російською.

2013 року побачила світ перша збірка її віршів кримськотатарською – «Ешилъ Кяинат» («Зелений Космос»). Вірші публікувала в кримських газетах і журналах, в інтернет-виданнях. Має низку наукових публікацій і газетних статей.

У творчій скарбниці поетеси – велика кількість ліричних творів, перекладень, перекладів, текстів пісень, співпрацює з кримськотатарськими виконавцями. Крім того, вона досліджує народні казки кримських татар і є членом літературного об'єднання «Ільхам».

Коктен козь аламай...

Коктен козь аламай, ойгъа мен далам,
Олсам бир шаин мен, кокке мен учсам.
Учар эдим мен, амма ёкъ къанатым
Ерде къанатсызым, недендир, Тангърым.

Ерни терк этерим, кечип булутны
Гъарип башыма къыдырып къысметни.
Мени охшасынлар кунеш, йылдызлар.
Кедер-къааръни ёкъ этсинлер нурлар.

Бала чагъымдан такъдирим мени севмей,
Онынъ бир къулу мен, балам мангъа демей.
Мени ябанджы дей такъдир ве халкъым,
Оксюз бир гъарипим, мушкульдир алым.

Тек бир фелякет багърына сарылдым
Янгъызым, агълайым, кече бош омрюм
Бойле къааръли куньлерде ангъладым,
Тек кок – тек узакъ кок – меним бир юртым.

Аджджы куньлернинъ эп артса адджджысы,
Кокке мен бакъам, кунь сача шавлесин.
Гъарип бир оксюз олдыгъым унута
Ве шень хаяллар коклерге учурам.

Олса къанатым - къарталнынъ къанаты,
Кокте мен башларым янъы аятны.
Къартал мен олурым, кокке ынтылып,
Батып булуткъа, топракъны терк этип.

Німецька мова

Дитріх Шолце (нім. **Dietrich Scholze**) – відомий німецький вчений у галузі славістики, перекладач, літературний і театральний критик.

Народився 1950 року в м. Баутцен (Будишин), де й мешкає. У 1969–1973 рр. вивчав славістику в Берлінському університеті імені Гумбольдтів.

1974 – 1991 рр. – співробітник Центрального інституту літературної історії Академії наук НДР, Берлін; 1990–1991 – керівник відділу слов'янознавства.

У 1980 і 1988 рр. захистив дисертації з історії польської літератури та польського театру.

З 1980-х досліджує історію та культуру лужицьких сербів (сорбів). У 1992 – 2016 рр. – директор сорбського інституту, з 1997 року почесний професор з сорбістики у Лейпцігському університеті.

Головний редактор журналу сорбської мови, історії та культури «Lětopis».

Лауреат Міжнародної літературної премії ім. М. Гоголя «Тріумф» (Україна, 2017).

Ich schaue zum Himmel...

Ich schaue zum Himmel, ihn will ich erstreben,
Doch bin ich kein Falke, ich kann nicht schweben.
Du hast mir, mein Gott, die Flügel versagt,
Sonst stieg ich hinan, wenn die Wehmut mich plagt.

Weithin über Wolken, in ferne Lande,
Die Kräfte fordern, zerreißen die Bande,
Hinauf zu den Sternen, zur Sonne, zum Glück
Und nimmer zum Leid und zum Elend zurück.

Noch stets hat das Schicksal mich schnöde verraten,
Von klein auf mit Gram und mit Unheil beladen.
Ich war wie ein Fremdling im eigenen Haus,
Selbst meine Kindheit erschien mir als Graus.

Ein widriges Dasein raubt mir alle Sinne,
Der Jammer beherrscht mich, gleich, was ich beginne,
Die Zukunft verhüllt mir ein düsterer Flor –
Kein gnädiger Himmel bewahrt mich davor.

Doch wird einst die Sehnsucht den Schmerz überwinden,
So mag auch die Seele Geborgenheit finden:
Ich blicke als Waise zum Himmel empor,
Erkenne da oben der Heiligen Chor.

Denn hätt' ich der Vögel gar kräftige Schwingen,
Entkäme ich all jenen irdischen Dingen.
Ich flöge geschwind wie ein Adler ins Licht,
Entschwände der Welt und bereute es nicht.

Польська мова

Казімеж Бурнат (пол. **Kazimierz Burnat**) – польський поет, журналіст, перекладач, редактор, публіцист, автор поетичних книжок і численних публікацій в антологіях та альманахах. Народився 1 липня 1943 р. у Щепановицях над Дунайцем (західні лемківські землі). Має вищу освіту з юриспруденції (Вроцлавський університет) і з управління та міжнародної торгівлі (Економічна академія). Є автором 13 поетичних книжок, автором післяслів чи передмов понад 60 різних книжок. Вірші в його перекладі з чеської, угорської та української увійшли до близько 35 антологій. Співав-

тор близько 180 антологій альманахів і монографій, виданих у Польщі та за кордоном, зокрема в США, Сербії, Чехії, Болгарії, Ізраїлі, Україні, Угорщині тощо. Голова Нижньошльонського відділку Спілки польських літераторів (Вроцлав). Багато працює на ниві популяризації українського поетичного слова, переклав польською мовою багато творів та окремих видань українських письменників.

В Україні брав участь у шести літературних фестивалях (2012, 2013, 2014 рр. – фестиваль «Молодий лев» у Львові, 2013 і 2014 рр. – міжнародна Галицька літературна осінь у Львові, Самборі та Івано-Франківську і в 2015 р. – «Українська поетична весна» в Києві, Борисполі, Харкові), а також два рази у «Діалозі двох культур» у Кременці. Неодноразово брав участь у фестивалях і авторських зустрічах у Чехії та Моравії. Працює над перекладами віршів і есеїв українських та чеських письменників.

Див. також примітку 4 на стор. 103–104.

Wpatruję się w niebo i rozmawiam z myślami:
Dlaczego nie jestem sokołem, czemu nie latam,
Dlaczego mi Boże, skrzydeł nie dałeś?
Wtedy opuściłbym ziemię i w niebo wzleciał.

Daleko za chmury, jak najdalej od świata,
Szukać sobie losu, na górze przywitania,
Życzliwości prosić u gwiazd i słońca,
W świetle ich jasnym wszystkie smutki utopić.

Bo los od dzieciństwa mi niechętny,
Jestem u niego najmitą, synem marnotrawnym;
Obcy ja dla losu, obcy wśród ludzi:
Chyba, że ktoś kocha nie swoje dzieci?

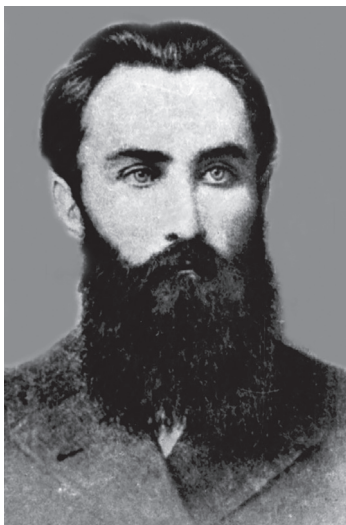
Kocham się z nieszczęściem, powitań nie znam,
Gorzkie i marne życie wiodę
A górę poznam tylko jedyną –
Dalekie niebo – moim krajem.

Na świecie smętnie, a jak będzie jeszcze gorzej –
Popatrzę w niebo, będzie mi weselej!
W myślach zapomnę, że jestem sierotą,
I myśl ta daleko, wysoko poleci.

Kiedy będę miał skrzydła, orle skrzydła,
To ziemię porzucę, w nieznanym zamieszkam,
Orłem szybko skrzydłym w niebo poszybuję
I w chmurach na zawsze od świata utonę!

Російська мова

Павло Арсенович Грабовський (30 серпня (11 вересня) 1864, Пушкарне – 29 листопада (12 грудня) 1902, Тобольськ) – український поет-лірик, публіцист, перекладач, яскравий представник української інтелігенції. Впродовж усього творчого життя Грабовський здійснював величезну роботу як перекладач творів світової поезії. У книгах «З чужого поля», «Доля», «З Півночі» (розділ «Переклади»), «Кобза», у підготовленій, але не виданій збірці «Хвиля» (1899) вміщено переклади поетичних творів із 25 літератур світу.

Значне місце у перекладах Грабовського посідають поети слов'янських (чеської, словацької, болгарської, польської, сербської, хорватської, словенської, лужицької), скандинавських (шведської, норвезької, фінської) та угорської літератур.

Цікавим явищем є створення збірника «Песни Украины» (за життя поета не був надрукований) – спроба популяризації російською мовою найкращих поетичних творів українських поетів XIX ст.

Переклади Грабовського (сам автор часто називав їх «переспівами») мають різний рівень відповідності оригіналам. Своєрідністю перекладацької діяльності Грабовського є й те, що поет здебільшого щедро наснажував перекладний твір пафосом й ідеями власної творчості.

Смотрю я на небо и тихо мечтаю:
Зачем я не сокол, зачем не летаю?
Зачем, щедрый боже, ты не дал мне крыл?
Надзвездные тайны я все бы открыл,
Взлетел бы к тебе я, подальше от света,
Искать утешенья, томясь без привета,
Душой обновиться в сияньи лучей,
В раю твоём, скрытом от смертных очей.
Суровая доля меня не голубит.
Как махеча сына чужого не любит,
А люди... не видел я ласки от них...
Кто в мире лелеет детей неродных?
Одно только горе со мною, как прежде;
Не верю я счастью, не верю надежде;
Влечет меня сердце в святые края:
Далекое небо – отчизна моя.
От жалкой юдоли, окутанной мглой,
Душой возношусь я над грешной землею,
От муки гнетущей минутку одну
В обители тихой твоей отдохну.
Но где же, кто скажет, взять крыльев могучих –
От слез поскорее умчаться горячих,
С орлами в лазури витать голубой,
Навеки простившись с печальной судьбой?

Російська мова

Геннадій Михайлович Овруцький народився 1961 р. у Києві. Вірші пише з 2009-го. Підполковник у запасі. Зараз працює військовим фінансистом-економістом.

Серед понад 600 його віршів близько 150 написано українською мовою. Найбільш привабливою для автора є громадянська тематика. Особливе місце в творчості посідають вірші-ілюстрації до картин та фотографій. Інколи друкується під псевдонімом «Геннадій Деснянський».

Смотрю я на небо

Смотрю в небеса и о том лишь мечтаю,
Что соколом гордым над миром летаю.
Вот если бы Бог его крылья мне дал –
Я б землю покинул и в небо слетал.

Подальше от тьмы человеческой злости,
К сиянью лучей ослепительных в гости.
Там ласки у Солнца себе попросить
И горе свое в свете звезд утопить.

Мне здесь каждый день ненавистный и трудный.
Живу, как обуза, как наймит приبلудный.
Непрошенный гость у тяжелой судьбы –
Не слышит она этой вечной мольбы.

С несчастьем дружу, ласки вовсе не знаю.
Как будто у мачехи век коротаю
И понял давно мне дорога одна –
На небе высоком моя сторона.

Когда горечь жизни становится злее
Наверх посмотрю и так мне веселее.
Забуду на миг, что я есть сирота –
Уносится в небо вот эта мечта,

Что если бы крылья иметь за спиною
Я взмыл бы тогда высоко над землею.
Пропав там из виду в густых облаках
Скрываясь от мира навечно в веках.

Російська мова

Сергій Павлович Фатұльов (народ. 1959 р.) – російський поет. У 1977 році вступив до Вільнюського військового училища (ВВКУРЕ ППО). Службу закінчив у званні майора в 2002 році.

Після закінчення Самарського державного університету (1998–2004) отримав кваліфікацію юриста за фахом «Юриспруденція». Зараз мешкає в Самарі й працює вчителем у школі.

Основні теми поетичної творчості – любов та природа.

Деякі його вірші покладено на музику.

Задумчивым взглядом на небо взираю:
Мне б сокола крылья, но я не летаю,
О, Господи, в мире всему есть предел...
Я б крылья расправил и в небо взлетел.

За тучи далекие, в дальние страны,
Судьбу поискать, залечить в сердце раны,
У звезд и у солнца о счастье молить,
И в свете их ясном о горе забыть.

Судьбою своей с детства был обделенным,
Слугой для нее, и мальчишкой бездомным,
Чужой у, казалось бы близких людей,
Ведь даже любовь для родных лишь детей.

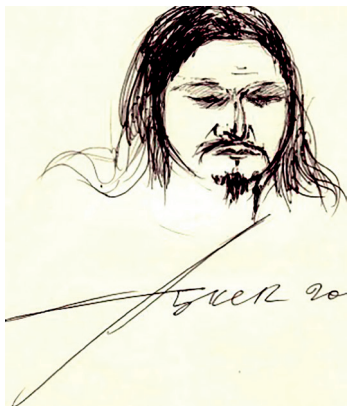
С бедою в обнимку всегда засыпаю,
В лишениях и горестях век коротаю,
Но в жизни не будет мне доли иной –
Далекое небо – вот дом мой родной.

И, если тоска меня вдруг одолеет,
На небо взгляну, и в душе потеплеет.
Что я сирота, мне забыть нелегко,
Летят мои думы уже высоко...

Мне б крылья орлиные, силу, терпенья,
Я б землю оставил и на новоселье
Орлом в бесконечное небо вспорхнул,
И в облаке белом для всех утонул!

Румунська мова

Пауль Полідор – відомий румунський поет, композитор, автор пісень, перекладач, керівник Міжнародної літературно-мистецької академії Румунії.

Активно перекладає і друкує в журналах румунської академії та в книжках поезію, прозу класиків світової літератури та сучасних письменників із різних країн. Зокрема, популяризує й українську літературу в Румунії. Член Міжнародної літературно-мистецької академії України. Лауреат Міжнародної літературної премії ім. М. Гоголя «Тріумф» (Україна, 2017).

Mă uit la cer și-mi zic, îndepărtând norul:
De ce nu sunt șoim, de ce nu îmi iau zborul,
De ce, Doamne, mie aripi nu mi-ai dat?
Aș porni spre cer cu sufletul curat.

De semnul luminii s-ajung mai departe,
S-alin suferința cu pagini de carte,
La soare, stele mă rog în tăcere,
Lumina lor grea îmi ia din durere.

De mic copil soarta m-a dezavantajat
Și slugă i-am fost, ca pribeag băiat de sat;
Îndepărtat de rude, oameni, destin :
Căci cine iubește copilul străin?

Năpasta soră îmi e când o-mbrățișez
Petrec veacul meu crud în patimi și în crez,
Durerea îmi cântă ursita din flori –
Natala mea casă-i cerul fără nori.

Când dorul mă-nvinge și visele îmi cresc
Iar ochii mei spre cer simt cum mă-nveselesc
Uit că-s orfan, gându-mi suspină în salt
Și pleacă departe, fugind spre înalt...

Puternice aripi de vultur de-aș găsi
Pentru-o casă nouă pământu-aș părăsi
Spre cerul fără margini m-aș ridica
Și-n nori, pe veci, spre lumină-aș înota!

Словенська мова

Андрій Гевка – професор сербської, хорватської і словенської мов. Секретар товариства українців «Карпати» в Республіці Словенія. Автор кількох книжок поезії і прози.

Народився 1958 року в Боснії і Герцеговині. Вже в дитинстві шанував написане слово і був пристрасним слухачем різних історій людей похилого віку. Відтоді і дотепер не байдужий до історії рідного краю, свого коріння, України та українців. Закінчив Педагогічну академію і філософський факультет в м. Любляна (Словенія).

Цікавиться «малюванням» людського життя. Його праці публікуються у різних літературних журналах. У листопаді 2010 року в Любляні побачив світ пісенник «100 найкращих українських пісень» словенською мовою в його перекладах. Пісні поділені на вісім розділів, починаючи з авторських пісень та народних романсів і закінчуючи дитячими та колисковими. До збірки також увійшли пісні історичні, козацькі, патріотичні, романтичні, жартівливі, про жіночу долю та обрядові. Серед них чільне місце посідає пісня на слова Михайла Петренка «Дивлюсь я на небо» («Gledam jaz v nebo»).

GLEDAM JAZ V NEBO

Gledam jaz v nebo in sebe sprašujem,
Zakaj nisem sokol, zakaj ne poletim,
Zakaj nisi, Bog moj, Ti peruti mi dal?
Jaz bi zemljo pustil in v nebo zletel!

Daleč nad oblaki, od sveta še dlje,
Poiskal bi srečo, v gorah – pozdrave,
In odseve zvezdic, ki sonce prosijo.
Da v siju jasnem vse gore utopijo.

Ker sreča me nikdar, zdi se, ni marala,
Bil sem le njen hlapec, in fantè brez doma;
Nesrečna usoda, nesreča med ljudmi:
Ali se kdo ukvarja s tujimi otroki? ...

Družim se zdaj z bedo, dobrote ne poznam,
Z grenkobo in zaman vsa leta preživljam,
V gorah sem spoznal, ena je resnica –
Oddaljeno nebo – moja je tolažba...

Grenkoba je na svetu; in bo še bolj hudo –
Ko gledam v nebo, vse je bolj veselo.
V mislih pozabim, da sem jaz sirota!
In misel mi daleč, bolj visoko leta!

Ko imel bi krila, ta orlova krila,
Zemljo bi zapustil, letel v neznano
Kot orel hitrokrili v nebo bi poletel
V oblakih za vedno od sveta se skrival! ...

Татарська мова

Марсель Шайнурович Салімов (баш. **Сәлимов Марсель Шәйнур улы**) – башкирський гуморист, прозаїк, поет, журналіст, громадський діяч. Член Союзу письменників Росії та Республіки Башкортостан.

Народився 3 січня 1949 р. у с. Саїт-Курзя Бураєвського району Башкирської АРСР. У 1971 році з відзнакою закінчив Башкирський державний університет. З 1973-го працює в башкирському сатиричному журналі «Хенек» («Вила»), тридцять років (з 1980 до 2010) був його головним редактором. У журналі друкував гуморески знаних українських письменників. Автор трьох десятків книг. Його твори перекладено понад 40 мовами й надруковано в багатьох країнах світу. Заслужений працівник культури РФ і Башкортостану. З 1996 по 2006 рік – голова Союзу журналістів Башкортостану.

Він – академік Міжнародної літературно-мистецької академії України, Академії російської літератури й Академії поезії. Лауреат престижних міжнародних літературних премій. Перекладає башкирською і татарською мовами.

Вірш «Дивлюся на небо та й думку гадаю» татарською мовою переклав у творчому тандемі з президентом Міжнародної літературно-мистецької Академії України Сергієм Дзюбою.

Сергій Вікторович Дзюба (народився 20 вересня 1964 року в м. Пирятин Полтавської області) – український поет, прозаїк, публіцист, драматург, перекладач, критик. Закінчив факультет журналістики Київського державного університету імені Тараса Шевченка. Голова Чернігівської міської організації НСЖУ, член НСПУ з 1996 р. Автор близько 50 книжок. Твори Сергія Дзюби перекладені 50 мовами і надруковані в 23 країнах. Нагороджений багатьма всеукраїнськими і міжнародними відзнаками та преміями.

КҮК ЙӨЗЕНӘ КАРАП, ХЫЯЛЛАРГА ЧУМАМ

*Күк йөзенә карап, хыялларга чумам:
Лачын сымак очып, болытларга кунам.
И Ходаем, бирсәңче миңа канат?
Тормас идем тилмереп күккә карап.*

*Өгәр булса очар канатларым минем,
Ташлап кына китәр идем сине, жирем.
Иркаләсәм күктәге йолдызларны,
Кайнар кояш таратыр моң-зарларны.*

*Төште минем өлешкә каһәрле язмыш,
Шул язмыштан һич кенә дә юктыр узмыш:
Ятим баладай, күз яшемне түгәм;
Түбәнсенеп, чит-ятларга тез чүгәм.*

*Гомеркәем үтә кайгы-хәсрәт белән,
Бу дөньяда рәхәт табып булмас, беләм.
Канатланып, хыялым күккә менә,
Иркен миңа бары тик күктә генә.*

*Кысан жирдә тын кысылгач, карыйм күккә,
Сулышкаем жиңеләеп китә күпкә.
Хәсрәтләнмим ялгыз мин, ятим дип тә,
Миңа рәхәт – хыялым биек бик тә!*

*Канатларым булса, менәр идем очып,
Алыр идем йомшак болытларны кочып.
Калыр идем күктә, ташлап бу жирне,
Һич кенә дә әйләнеп кайтмам кире!*

Турецька мова

Ахат Саліхов народився 12 червня 1966 року в поселенні Бекешеве Кугарчинського району Республіки Башкортостан. Завідувач відділу східних рукописів Інституту історії, мови і літератури Уфимського наукового центру РАН. Кандидат історичних наук. Автор і упорядник понад 10 книжок з історії, літератури й культури Башкортостану. Займається літературними перекладами з тюркських мов.

Член Спілки письменників Республіки Башкортостан (2017). Лауреат літературних премій Мажита Гафурі (2011) та Міфтахетдіна Акмулли (2013).

Şaşkınlıkla bakıyorum mavi göğün yüzüne...

Şaşkınlıkla bakıyorum mavi göğün yüzüne,
Kara kartal olabilsem, ulaşırdım özüne.
Yüce Hüda'm verse idi bana kanatları.
Çıkardım fezaya, bıraktırdım bu dünyayı.

Mutlulukla uçardım ufuklar arkasına,
Kısmetimi arardım bulutlar arasında.
Hadi beni okşasınlar yıldızlar ve güneşim,
Onların sevgi nurunda yok olur kaygım benim.

Çocukluğumdan beri kaderim böyle olmuştu,
Hep ona kulluk etmiş, olmuşum üvey çocuğu.
Halk içinde hayatımca olmuşum bir yabancı,
Hiç kimse sevmedi öksüz, yetim garibanı.

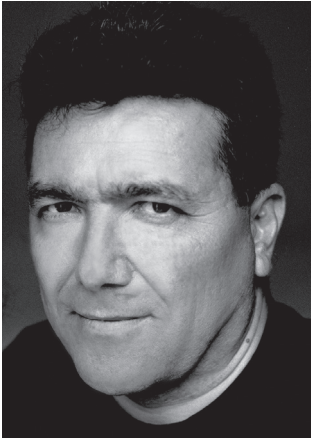
Kader bana çok çektirdi, selam veren olmadı,
Yazgı bana her zaman acı hayat yaşattı.
Defalarca çile çektim, yok çekmediğim günü,
Bana yakın oldu hep uzaktaki gökyüzü.

Dünyada ki acılarım artıyor her an,
Göge baktıkça oluyorum mutlu bir insan.
Unuturum garip öksüzlüğümü havalarda,
Bırakırım gönül acılarımı uzaklarda.

Kara kartalın ki gibi istiyorum bir çift kanat,
Geçmişimi bıraktırdım, başlardı yeni hayat.
Kara kartal gibi hızla çıkardım gökyüzüne,
Kaygılarımı unutup, kavuşurdum ebediyete.

Туркменська мова

Ак Вельсапар – туркменський і шведський прозаїк, поет.

Народився 1956 року в Марі (Туркменістан). Закінчив факультет журналістики Московського держуніверситету ім. М. Ломоносова (1979) та Вищі літературні курси Літературного інституту ім. М. Горького (1989). Публікується з другої половини 1970-х.

У 1979–1987 рр. працював редактором літературно-драматичної редакції Туркменського телебачення, а також старшим редактором знаного видавництва «Магариф» і завідувачем відділу прози і публіцистики журналу «Ашхабад» (органу Спілки письменників Туркменістану).

Національна слава прийшла до молодого письменника в 1986-му, коли він отримав престижну премію за повість «Динноголовий». У 1993 році письменника було прийнято у почесні члени Міжнародного ПЕН-клубу, а в 1994-му він отримав почесну грант-премію Х'юман Райтс Вотч за незалежну творчість.

З 1994-го постійно мешкає в Швеції, після того як був змушений залишити Вітчизну. Член Спілки письменників цієї країни (з 1996-го), лауреат Міжнародної літературної премії ім. М. Гоголя «Тріумф» (Україна, 2014). Член Міжнародної літературно-мистецької академії України (з листопада 2014 р.). Твори письменника опубліковано багатьма мовами світу, зокрема українською перекладено його книжку оповідань «Смарагдовий берег» (2014) та повість «Помста роду Лисиці».

Твори туркменського письменника публікувалися в усіх провідних українських газетах та журналах.

Göge bakyp, oýa batýan her demde

Göge bakyp, oýa batýan her demde,
Neçün uça bilmen, bürgüt däl men-de.
Neçün Taňry maňa bermedi ganat?
Belentlikde tapar ýaly diýanat.

Al-asmanda, jemagatdan uzakda,
Uçsadym, zalymlar galsa aýakda;
Mähir görsem Aýdan, Günden, ýyldyzdan,
Nura çümüp, bagt kölünde ýylgyrsam.

Çagalykdan gyýa bakdy ykbalym,
Gul boldum, täleým boldy meň zalym;
Ykbal öweý bolsa, adamlar – öweý,
Ýetime güler ýüz görme barmy, heý?!

Agyr günler geçer diýip çaklaýan,
Şum ykbalyň gujagynda uklaýan.
Ýowuz täleý gülüp bakmaýar, arman,
Ýetimiň hak öýi – ýyldyzly asman.

Gussa ygtyýarym alanda mydam,
Men asmana garap, eýleýän mydar!
Hyýalda unudyp ýetim täleýin,
Gezýärin deňinde ýyldyzlaň, Aýyň...

Eger mende bolsa bürgüt ganaty,
Terk ederdim bu zeminiň amatyn.
Bürgüt bady bilen ýollar geçerdim,
Ýagtylyga gark boluban uçardym.

Удмуртська мова

Лідія Нянькіна – удмуртська письменниця, поетеса, журналіст, перекладач.

Народилася 23 вересня 1965 р. у селі Серп Алнашського району Удмуртської Республіки. Закінчила Літературний інститут імені М. Горького. Нині мешкає в Удмуртії і працює в журналі «Кенеш». З дитинства пише вірші та прозу. Член Спілки письменників Росії.

Лауреат літературних премій Удмуртії та Естонії. Заслужений працівник культури Удмуртської Республіки.

Ложмыт сингёсын учкисько инбаме:
Крњи кадь лобась туж потэ луэме.
Быдным Инмаре сётысал ке бурдгёс,
Лопыр! карыса лобасал мон, эшгёс.

Ткды шаерын шедьтысал ас шудме,
Отын вунысал, дыр, курыт кайгуэ.
Шунды сиосын кыняса пегаса,
Капчи шудысал мон соку, эсьмаса.

Пичи дырысен вал секыт адьонэ:
Ляльчи, кураськись — тһни вань улонэ.
Я кин жалялоз бен муртлэсь нылпизэ,
Нокин но уз мычы тыныд бур кизэ.

Сием потыса ккланы выдылһ,
Быльыр! васькаляз бам вылтһм синкыли.
Мукет улонэз мон уг адһы ни, шол:
Инбам — коркае тон, эше нош — ыр ткл.

Сюлмам весь улэ сирота луэме,
Ложмыт малпангёс лютһсько вылһе.
Огпол кекатһз ке монэ лек мкзмон,
Инме учкыса, лулпушкы шуналоз.

Медло ик вылэм крһилэн кадь бурдгёс, –
Шуку пклады выйысал, пилемгёс!
Чагыр инбамын мон соку быдэс уй
Одно лэсьтысал, дыр, шулдыр коркатуй.

Чеська мова

Мілан Грабал (ч. *Milan Hrabal*) – чеський поет, прозаїк та перекладач. Народився у 1954-му в чеському Варнсдорфі, де постійно мешкає. Керує поетичною студією «Doteky» («Дотики»). У 1990–2003 рр. був редактором літературного часопису «Psí víno» («Дикий виноград»). Член кількох літературних об'єднань, зокрема Чеського центру міжнародного ПЕН-клубу й Товариства чеських письменників. Автор одинадцяти збірок віршів, книжки оповідань та збірки для дітей. Його цикл віршів «Cestou bolesti a víru» («Шляхом болю та віри») – перекладено кількома мовами. Член Міжнародної літературно-мистецької академії України. Лауреат Міжнародної літературної премії ім. М. Гоголя «Тріумф» (Україна, 2016).

Петр Каліна (ч. *Petr Ch. Kalina*) – доктор мистецтвознавства. Народився в 1978 р. у Брно, де постійно мешкає. Здобув спеціальності «Українська мова та література» і «Музикознавство» в Університеті імені Масарика у Брно. Працює викладачем та науковим співробітником у цьому ж виші. Член президії Чеської асоціації українців та Чеського музикознавчого товариства. Член Міжнародної літературно-мистецької академії України. Лауреат Міжнародної літературної премії ім. М. Гоголя «Тріумф» (2016).

Dívám se na nebe

Dívám se na nebe a často přemítám,
Proč nejsem sokolem, proč jenom nelétám,
Proč jsi mi, můj Bože, křídla odepřel?
Zemi bych opustil, k nebi odletěl.

Daleko nad mraky, daleko od světa,
Vstříc svému osudu, za štěstím odlétat,
Za přízní jasných hvězd, slunce co prosí,
které svým zářením smutky mé zkosí.

Jaktěživ nebyl jsem miláčkem osudu,
Měl mě vždy za slouhu, tuláka, pobudu;
Osud mě neuzná, lidé nechtějí:
Kdo by měl cizího než své raději?

Obcuji s neštěstím a úspěch nepoznám,
Zbytečně životem hořce se protloukám.
A tu jsem pochopil, že je jediná –
V dalekých nebesích – má domovina.

Na světě je mi zle, když osud nesleví,
Pohledem do nebe hned se mi uleví!
Z mysli mé odplyne, že jsem sirotek,
Má touha vznese se, výškám na dotek.

Kdybych já křídla měl, křídla jak dravý pták,
Zemi bych opustil a vzlétl do oblak.
Jak orel nad obzor svižně vystoupal,
Tomuto světu bych navždy sbohem dal.

Японська мова

Юко Янаї (Yuko Yanai) народилася в 1979 р. у м. Матсуяма, префектура Ехіме, Японія. Закінчила Токійський університет Васеда за фахом “Політика й економіка”, працює в газеті “Kobe Shimbun”, пише вірші.

空を見ながら考える

どうして私がはやぶさのように飛べないのか？
神様、どうして私に翼を与えてくれなかったのですか？
地面から空高く飛び立てればよかったのに

雲を遠く越え、この世界から遠く離れ、
自分の運命、つらさ、痛みを和らげてくれる何か嬉しいことを
星や太陽から、なぐさめてもらうために
星や太陽の明るい光に、すべての悲しみを受け止めてもらう。

小さい頃から運命に嫌われているようである。
運命の雇われ人、運命私生児である。
運命にも、人々にも他人だと思われている。
他人の子供を愛する人なんていないだろう？

不幸が私の恋人というのは、何も嬉しいことがなく、
苦く、意味なく年をとりながら時間を過ごしている。
悲しみに打ちひしがれ、やっと分かったのは、
私の故郷は遠い空だけであるということ。

世の中は苦い。もっと苦くなると、
私は空に目を向ける。その方が楽になる。
そうしていると、自分が孤児であるということを忘れ、
遠く、高く飛んで行ける。

もし私にワシのような翼が与えられていたら
私は地面から飛び立ち、新しい家に引っ越すかのごとく
ワシのように速く
この世界から脱出して、永遠に雲の中で過ごすだろう。

Сурдопереклад (жестова мова)

Олеся Станіславівна Шинкаренко
– перекладач жестової мови вищої категорії. Працює в товаристві глухих (УТОГ, м. Київ) з 2005 року.

Переклад жестовою мовою доступний для перегляду за посиланням: https://www.youtube.com/watch?v=Q1yAa_wlmdk

ПРИМІТКИ:

1). У вірменській «Літературній газеті» (Գրական թերթ, 24.03.2016) було надруковано український поетичний шедевр у перекладі відомого вірменського поета й перекладача Левона Блбуляна. В статті «175-ամյա երբը հայերեն / Հոնի ԲԼԲՈՒԼՅԱՆ» він писав:

«...Приємною справою був зайнятий цих декілька днів – перекладав текст української народної, дуже відомої та улюбленої пісні «Дивлюсь я на небо». Ініціатива була не моя, попросили з Києва, де видаватимуть збірку перекладів цього вірша різними мовами – до 200-річчя від дня народження автора твору Михайла Петренка та до 175-річчя створення цієї незрівнянної пісні. Чи це не дивовижно!? Пісня, яка народилася близько двох сторіч тому, і далі живе і змушує жити, передається від покоління до покоління, полонить серця... Її співає як народ, так і окремі співаки в своєму репертуарі, і кожен з них представляє слухачу своє тлумачення пісні. І не тільки в Україні...»

Мені була довірена відповідальна справа, і тішуся, що зміг бути корисним. Переклад, здається, вдався. Принаймні наш добрий друг Олександр Божко (перший Надзвичайний та Повноважний Посол України у Вірменії), який, до речі, своїм досконалим знанням вірменської мені дуже допоміг залишитися ближчим до оригіналу, – саме такої думки! Нещодавно він мені надіслав цю чудову пісню в не менш чудовому виконанні Анатолія Солов'яненка і пожартував: «Прізвище цього відомого співака з української перекладається як Блбулян, тому саме Вам довірений переклад улюбленої всіма нами пісні...»

Ось чому наважуюся запропонувати «Літературній газеті» свій переклад, важливо ще й те, що зміст і настрої пісні співзвучні сьогодні з душевним станом багатьох з нас...».

Представник Спілки вірмен України Саломе Енгибарян люб'язно зробила переклад статті українською мовою та озвучила вірменську версію вірша «Дивлюсь я на небо» для сайту, присвяченого поету-романтику Михайлу Петренку.

Зараз, завдяки участі в проекті відомого вірменського поета-перекладача Левона Блбуляна та представника київської вірменської громади Саломе Енгибарян, з відомим українським шедевром зможуть ознайомитися й ті, для кого вірменська мова не є рідною.

У жовтні 2016 р. в Єревані відбулася прем'єра пісенного виконання романсу «Дивлюсь я на небо» в перекладі вірменською мовою Левона Блбуяна. Пісню виконала Аеліта Согомонян під акомпанемент чудового піаніста Вазгена Тер-Арутюняна.

2). У 2016 році **Ізраєлем Годом (Izzy Hod)** і **Меїром Разом (Meir Raz)**, з якими Антон Паперний познайомився в проєкті «Так це звучить в оригіналі!», було записано пісню «Дивлюсь я на небо», що є дійсно цікавою подією в житті пісні, яка в Ізраїлі, як і в Україні, знайде свого слухача.

До недавнього часу український пісенний шедевр виконувався тільки українською мовою. А нині за сприяння ізраїльських митців ознайомитися з піснею зможуть й ті, хто розмовляє на івриті.

Завдяки виконавцеві Ізраєлю Году й деякі інші переклади Паперного стали піснями, зокрема «Взяв би я бандуру» Михайла Петренка, «Заповіт» Тараса Шевченка, народна пісня «Розпрягайте, хлопці, коні» тощо.

Після ознайомлення з перекладом вірша «Дивлюсь я на небо» та піснею Dr. Arie-Lev Gruzman (Head of Chemistry Department, Faculty of Exact Sciences, Bar-Ilan University) поділився враженнями: «Чудово перевів на іврит відому українську пісню: «Дивлюсь я на небо та й думку гадаю» Антон Паперний. Користуючись літературним, біблійним івритом, перекладач зміг донести до читача всі відтінки смутку і недосяжності небесної висоти, про які співається в пісні. Пісня ніби ожила в небі юдейських гір і під дахами синагог Єрусалима, де тисячі років євреям було так багато приводів для суму, туги і смутку... і звучала по-рідному. Безсумнівно, переклад Паперного залишить слід у душах не тільки євреїв-вихідців з України, які знають український текст пісні, а й у івритомовних слухачів цієї пісні, які не знайомі з оригіналом і не розуміють українську мову. Прагнення вгору і пошук духовного в цьому тлінному світі – універсальне для всіх людей, якою б мовою вони не говорили, а щоб розуміти один одного, їм лиш потрібні блискучі перекладачі, яким є Антон Паперний».

3). Раніше Антоном Паперним у межах проєкту «Так це звучить в оригіналі» було перекладено на іврит відому українську народну пісню «Взяв би я бандуру», в основі якої, скоріше за все, лежить суттєво перероблений народом вірш Михайла Петренка «Туди мої очі, туди моя думка...», вперше опублікований в альманасі О. Корсуна «Сніпъ» (1841).

За участі Меїра Раза (обробка, акомпанемент, запис і редагування) було створено пісню на івриті, яку виконав Ізраєль Год.

Izzy Hod

הוי אַקח בַּגְדוֹרָה,
מַגְגִּינָה תַנְעִים.
הוי בַּגְלָל הַבַּגְדוֹרָה
בַּגְדוֹרִיסְט אַגִּי.

אוֹיָה, הַעֵינִים,
כֹּה נְאוֹת אַתָּן
רַק לָכֵן הַעֵינִים
נִשְׁמָתִי אַתָּן.

חֲמַדְתִּי, מְרוֹסָיָה,
נָא גְלִי חֲסִדָּךְ
אֶת לְבִי נָא-קַחְתִּי לָךְ,
תְּנִי לִי אֶת לְבָדְךָ.

אָךְ אֵיבָה שׁוֹמְעַת
וְלִבָּה נִסְגָּר.
עִם כּוֹלֵם צוֹחֶקֶת –
כְּאֵבִי, אוֹי מֶר!

קָרִים הִרְחַק בְּאוֹפָק,
שְׁמֵשׁ זוֹהָרָה.
יוֹנְתִי דְוֹוה שָׁם
בְּדַאבָּה קוֹדְרָה.

הוי אַקח בַּגְדוֹרָה,
מַגְגִּינָה תַנְעִים.
הוי בַּגְלָל הַבַּגְדוֹרָה
בַּגְדוֹרִיסְט אַגִּי.

Meir Raz

4). Доцільно також згадати про польську весільну пісню «Gdybym miał gitarę» («Якби мав гітару»), також відому як «Чорні очі», постала на базі української народної пісні «Взяв би я бандуру», до авторства якої має відношення Михайло Петренко. Пісня «Якби мав гітару» має багато цікавих виконань найрізноманітніших музичних гуртів. Автор польської версії пісні «Якби мав гітару» залишається невідомим. До сьогодні пісня «Якби мав гітару» вважається однією з найпопулярніших весільних пісень.

Gdybym miał gitarę
To bym na niej grał
Opowiedziałbym o swej miłości
Którą przeżyłem sam.

A wszystko te czarne oczy
Gdybym ja je miał
Za te czarne, cudne oczęta
Serce, dusze bym dał.

Fajki ja nie palę
Wódki nie piję,
Ale z żalu, z żalu wielkiego
Ledwie co żyję.

A wszystko te czarne oczy
Gdybym ja je miał
Za te czarne, cudne oczęta
Serce, dusze bym dał.

Ludzie mówią głupi,
Po coś ty ją brał
Po coś to dziewczę czarne, figlarne
Mocno pokochał.

A wszystko te czarne oczy
Gdybym ja je miał
Za te czarne, cudne oczęta
Serce, dusze bym dał.

Михайло Миколайович Петренко та його рід (документальна довідка)

Михайло Петренко народився в 1817 році (повна дата невідома), ймовірно у м. Слов'янськ Слобідсько-Української губернії, проте це залишається гіпотезою, тому що до сьогодні ще не знайдено відповідних документів.

У 1848 році А. Метлинський у поетичній збірці «Южный русскій зборникъ» повідомляв про Михайла Петренка таке:

«...родился в 1817 году, и, большей частью, проживал и узнал язык и быт народный в городе Славянске и его окрестностях, Изюмского уезда...».

Михайло народився в сім'ї губернського секретаря Миколи Дмитровича Петренка (1792 р. н.), який походив з дворян, проживав у Слов'янську. Микола Дмитрович служив у Слов'янській міській ратуші, на момент виходу у відставку (10 липня 1832 року) обіймав посаду секретаря ратуші.

У сім'ї Миколи Дмитровича та його дружини Марфи Андріївни народжувалося принаймні восьмеро дітей: Ксенія (1816), Михайло (1817), Олексій (1819), Настасія (1821), Євграф (1822), Марія (1827), Катерина (1833) й Уляна (1835).

Батько Михайла помер (або загинув) 5 жовтня 1838 року, але де й коли це сталося, а також місце його поховання – ці питання поки що залишаються без відповідей.

Дід Михайла Миколайовича – Дмитро Іванович Петренко (1762 р. н.), який одружився в 1789 році на дочці купця зі Слов'янська – Ксенії Борисівні П'ятирубльовій (1770 р. н.).

Можливо, дворянство роду Петренків, до якого належить і Михайло Миколайович, почалося саме з його діда, який служив квартальним поручиком (помічник квартального наглядача). Це була поліцейська посада, яка відповідала 12 класові «Табелі про ранги» Російської імперії.

В сім'ї Дмитра Івановича Петренка народжувалося принаймні четверо дітей: Катерина (1790 р. н.), Микола (1792 р. н.), Марія (1794 р. н.) та Григорій (1799 р. н.).

Знайдено метричні записи також про прадіда Михайла Миколайовича Петренка. Ним був військовий обиватель Іван Данилович Петренко (1722 р. н.).

У нього і його дружини Зиновії Тимофіївни (1729 р. н.) народжувалося дев'ятеро дітей, серед них й Дмитро Іванович Петренко (дід Михайла Миколайовича).

До реформування в 1765 році Імператрицею Катериною II слобідських козацьких полків Іван Данилович міг служити, наприклад, в Ізюмському слобідському козацькому полку.

Прапрадід Михайла Миколайовича – Данило Петрович Петренко (орієнтовно 1687 р. н.) – козак Ізюмського слобідського козачого полку сотні м. Тору (Слов'янська).

«Во дворе Данила Петров сын Петренко 45. У него дети Иван 12, Алексей 8, Иван 6, Кирилла 5, Иван же 4 лет; итого 6 душ» (Перепись населения мужского пола Изюмского полка (Книга переписи), 1732).

З архівних літературних джерел відомо, що до вступу в університет Михайло проживав і вчився в Харкові, принаймні з 1833 року.

У 1837 році Михайло вступив до Імператорського Харківського університету на юридичний факультет. В 1841-му він закінчив повний курс наук зі статусом «дійствительнаго студента» (без відзнаки).

Поки що невідомо, де проживав і чим займався Михайло Петренко від закінчення університету й до вступу на службу в Харківську Палату кримінального суду канцелярським чиновником (13 липня 1844 р.), але з листування тих часів з його товаришами відомо, що Михайло у ці роки продовжував писати вірші.

З Формулярних списків Михайла Петренка відомо про його подальші службові переміщення:

- з 16 серпня 1847 р. призначено у Вовчанський повітовий суд секретарем;
- з 6 липня 1849 р. переведено у місто Лебедин повітовим стряпчим (прокурором);
- 22 січня 1853 р. високим наказом, відданим по цивільному відомству, за вислугу років нагороджено чином титулярного радника.
- 20 березня 1859 р. «Указомъ Правительствующаго Сената по Департаменту Герольдії» за вислугу років нагороджено чином колезького асесора (зі старшинством від 9 грудня 1856 р.). Михайло Петренко був успішним службовцем, тому що в висновках атестаційних комісій завжди було записано: «Аттестован способным и достойным».

Михайло Миколайович не брав участі в Кримській війні, але по Високому маніфесту, який було прийнято 26 серпня 1856 р., його нагороджено пам'ятною медаллю другого ступеня «В память войны 1853–1856 гг.». Медаллю темної бронзи на Володимирській стрічці нагороджували військових і цивільних чинів усіх відомств, найстаріших у дворянських родин.

У Михайла Петренка в місті Слов'янську Харківської губернії разом з іншими спадкоємцями було два будинки і при них чотири душі селян чоловічої статі.

Був одружений на дворянці Анні Євграфівні Миргородовій, у них народжувалося восьмеро дітей: Микола (16.08.1849 – 1884 рр.), Людмила (1851 – померла до 1853), Варвара (1853 – померла до 1858), Марія (23.01.1855 р. н.), Євграф (20.04.1857 – 14.01.1910), Єлісавета (18.10.1858 р. н.), Любов (26.01.1860 р. н.) та Михайло (23.08.1861 р. н.).

До кінця 1862 року Михайло Петренко служив у м. Лебедині (зараз Сумська обл.) в установі Міністерства юстиції повітовим стряпчим (прокурором), безпосередньо підпорядковувався губернському прокуророві.

Помер колезький асесор повітовий стряпчий Михайло Миколайович Петренко 25 грудня 1862 року у віці 45 років.

Відспівували Михайла Петренка в Миколаївській церкві м. Лебедина і поховано його було 27 грудня, про що зроблено відповідні записи в метричній книзі цієї церкви.

На сьогодні без відповідей залишаються ще декілька основних питань з біографії Михайла Петренка:

- документально не підтверджене місто й місце народження;
- не встановлено повну дату народження;
- невідомо, де перебував і чим займався Михайло Петренко в період після закінчення університету та до вступу на службу в Харківську Палату кримінального суду (1841 – липень 1844);
- не знайдено його світлину чи портрет тощо.

Пошуки тривають...

Сподіваємося, що попереду багато знахідок, пов'язаних з життям і творчістю Михайла Петренка, які допоможуть наблизитися до відповідей на запитання, які ще залишаються.

У Вікіпедії та на документальному сайті, присвяченому Михайлу Петренку, www.дивлюсьянанебо.com періодично поновлюється інформація про рід Петренків, до якого належить і Михайло Миколайович, про життя й творчість поета, про знахідки, які стосуються його служби в установах Міністерства юстиції та ін.

На сайті «Ідентифікація Петренків» www.identificationofpetrenko.com.ua подається документальна інформація про представників роду Петренків, який досліджується в межах Проекту, та про однофамільців, архівні документи яких зустрілися в процесі цільового пошуку.

Олександр Петренко

Mykhailo Mykolayovych Petrenko and his family
(documentary reference)

Mykhailo Petrenko was born in 1817 (the exact date is unknown), probably in Sloviansk, Sloboda Ukraine Governorate, but that remains only an assumption, as no corroborating documents have been found till present day.

In 1848, A. Metlynskyi wrote the following about Mykhailo Petrenko in his poetry book *South Russian Collection*:

“...he was born in 1817, and lived and learned the folk language and ways of life mainly in the town of Sloviansk of the Iziium Uyezd and its vicinity...”

Mykhailo was born into the family of District Secretary Mykola Dmytrovych Petrenko (born 1792), a noble scion living in Sloviansk. Mykola Petrenko was a civil servant at Sloviansk Town Hall, and by the time of retirement (10 July 1832) worked as the Town Hall Secretary.

The family of Mykola Dmytrovych and his wife Marfa Andriivna had at least eight children: Ksenia (1816), Mykhailo (1817), Oleksii (1819), Nastasia (1821), Yevgraf (1822), Maria (1827), Kateryna (1833) and Uliana (1835).

Mykhailo's father died (or was killed) on 5 October 1838, but we still don't know where it happened and how, or where he was buried.

Mykhailo's grandfather, Dmytro Ivanovych Petrenko (born 1762) married in 1789 Ksenia Borysivna Pyatyrbliovia (born 1770), the daughter of a Sloviansk merchant.

Nobility of the Petrenko family, to which Mykhailo Mykolayovych also belongs, has probably begun with his paternal grandfather who served as a district poruchik (deputy district supervisor). It was a police rank which corresponded to the 12th class of the Table of Ranks of Imperial Russia.

The family of Dmytro Ivanovych Petrenko had at least four children: Kateryna (born 1790), Mykola (born 1792), Maria (born 1794) and Hryhory (born 1799).

Vital records have also been found regarding Mykhailo Petrenko's grand-grandfather Ivan Danylovych Petrenko (born 1722), a military settler.

He and his wife Zinovia Tymofiivna (born 1729) had nine children, including Dmytro Ivanovych Petrenko (Mykhailo's grandfather).

Before Empress Catherine II disbanded Sloboda Cossack regiments in 1765, Ivan Danylovych Petrenko could have served, for instance, at Iziium Sloboda Cossack Regiment.

Mykhailo Petrenko's grand-grand-grandfather, Danylo Petrovych Petrenko (born approximately in 1687) was a Cossack at Iziium Sloboda Cossack Regiment, Tor (Sloviansk) Company.

“The household of Danylo, son of Petro, Petrenko, 45. He has children Ivan, 12; Alexei, 8; Ivan, 6; Kirill, 5; another Ivan, 4; for the total of 6 souls” (A census of male population of Iziium Regiment (Census Book), 1732).

We know from literary archive sources that before enrolling in a university, Mykhailo lived and studied in Kharkiv at least from 1833.

In 1837, Mykhailo enrolled in Kharkiv Imperial University, faculty of law. In 1841, he completed the full course of study with the degree of “active student” (without honors).

We still don't know where Mykhailo Petrenko lived and worked after graduating from the university and until entering the service at Kharkiv Chamber of Criminal Court as a petty official (13 July 1844), but correspondence with his friends, dated to that time, reveals that in those years, Mykhailo continued to write poems.

Mykhailo Petrenko's Formulary Lists show the following records of service:

- 16 August 1847: appointed as a secretary at Vovchansk County Court;
- 6 July 1849: transferred to Lebedyn as a county prosecutor.
- On 22 January 1853, a high civil decree conferred the rank of Titular Councilor for meritorious service.
- On 20 March 1859, a Decree of the Governing Senate for Department of Heraldry conferred the rank of Collegiate Assessor (with the seniority coming into force on 9 December 1856). Mykhailo Petrenko was a successful civil servant, because certification commission reports always showed the record: “certified as capable and worthy”.

Mykhailo Petrenko did not participate in the Crimean War, but the High Manifesto of 26 August 1856 awarded him a commemorative second-class medal “In commemoration of the 1853-1856 war”. This dark-bronze medal with Saint Vladimir's ribbon was awarded to military and civil officers of all departments and the elders of noble families.

In Sloviansk of the Kharkov Governorate, Mykhailo Petrenko owned, together with other heirs, two houses with four male serfs.

He was married to the noblewoman Anna Yevgrafovna Mirgorodova, and has sired eight children:

Mykola (16.08.1849 – 1884), Lyudmyla (1851 – died before 1853), Varvara (1853 – died before 1858), Maria (born 23.01.1855), Yevgraf (20.04.1857 – 14.01.1910), Yelisaveta (born 18.10.1858), Lyubov (born 26.01.1860) and Mykhailo (born 23.08.1861).

Until the end of 1862, Mykhailo Petrenko served at Lebedyn (in the present-day Sumy Oblast) at a Justice Ministry's office as a county prosecutor, directly subordinated to the provincial prosecutor.

Mykhailo Mykolayovych Petrenko, Collegiate Assessor and county prosecutor, died on 25 December 1862 at the age of 45.

A funeral service for Mykhailo Petrenko was held at Saint Nicholas's Church in Lebedyn, and he was buried on 27 December, as the church's vital records show.

As of today, several important questions regarding Mykhailo Petrenko's biography remain unanswered:

- the city and place of birth are not confirmed documentarily;
- the full date of birth has not been established;
- where Mykhailo Petrenko lived and worked after graduating from the university and until entering the service at Kharkiv Chamber of Criminal Court (1841 – July 1844) is still unknown;
- no Mykhailo's photograph or lifetime portrait has been found, etc.

The search continues...

We hope that there will be many discoveries related to the life and works of Mykhailo Petrenko, which would help us find answers to the questions that remain unanswered.

Wikipedia and www.дивлюсьянанебо.com, a documentary website devoted to Mykhailo Petrenko, regularly update information about the Petrenko family to which Mykhailo Mykolayovych belongs, about the poet's life and works, about discoveries concerning his service at the Ministry of Justice, and so on.

The Identification of the Petrenko Family website (www.identificationofpetrenko.com.ua) offers documentary information regarding representatives of the Petrenko family studied under our project, and regarding people with the same surname whose archive documents were found in the course of research.

Видавниче товариство під назвою «Культура і життя» було засноване у Харкові Гнатом Хоткевичем 1912 року. Він же з лютого 1913 став редактором тижневика «Вісник культури і життя», що видавався в Києві.

У виданні висвітлювалися новини культури, під якою розумілися будь-які галузі людської діяльності та їх наслідки: мистецтва (література, малярство, скульптура, музика), наука і техніка, спорт, організація й самоорганізація людей у цілеспрямовані спільноти, задачі й загадки, ін.

Аналогічна за тематикою газета, від якої сучасна «Культура і життя» веде своє літочислення, була заснована в Харкові 7 жовтня 1923 року під назвою «Література, наука і мистецтво» як додаток до газети «Вісті ВУЦВК».

Газета висвітлювала й продовжує висвітлювати культурне життя України, актуальні соціально-державні питання, проблеми розвитку сучасного мистецтва. Чого варті лише імена людей, які над нею працювали! Першим головним редактором газети був український письменник Василь Еллан-Блакитний, його наступники – авіаконструктор, репресований журналіст Євген Касяненко, драматург Іван Кочерга, письменник, сценарист Юрій Костюк, письменник-фантаст, театральний критик Володимир Владко, поет і публіцист Петро Біба, письменник, лауреат Премії Міжнародного фонду імені Тараса Шевченка Федір Зубанич та інші. Нині їхню важливу справу продовжує почесний краєзнавець України Євген Букет.

Передплатити газету можна у будь-якому відділенні Укрпошти. Вартість видання з доставкою для розповсюдження на території України на 2018 рік – 396,56 грн, передплатний індекс – 60969.

Бібліотека газети «Культура і життя»

*«Дивлюся на небо
та й дулку гадаю»
в перекладах човали світу*

Упорядники:

**Букет Євген Васильович
Петренко Олександр Євграфович**

Редагування – **Ірина Миткалик**
Дизайн, верстка, обробка фотографій – **Олена Тунік**

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 7,44.
Зам. № 324, 2017 р. Наклад 500 прим.

Видавець О.О. Євенок м. Житомир,
вул. Мала Бердичівська, 17а тел.: (0412) 422-106
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції України
серія ДК № 3544 від 05.08.2009 р.

Друк та палітурні роботи
ФОП О.О. Євенок м. Житомир,
вул. Мала Бердичівська, 17а тел.: (0412) 422-106,
e-mail: book_druk@i.ua

Бібліотека газети «Культура і життя»

Євген Васильович Букет

(м. Київ)

Головний редактор газети «Культура і життя», член правління Національної спілки краєзнавців України, член Національної спілки журналістів України.

Лауреат молодіжної премії голови Київської облдержадміністрації (2004) і Міжнародної премії ім. Олесь Гончара (2008). Почесний краєзнавець України (2016).

Олександр Євграфович Петренко

(м. Київ)

Кандидат хімічних наук, краєзнавець, засновник документального дослідницького генеалогічно-літературного проекту «Ідентифікація Петренків», письменник, праправнук Михайла Петренка.

Коло інтересів: історія свого роду, Слобожанщина, козацтво, Ізюмський полк, психологія й поезія.